

ЗА РЕФОРМУ НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ЧЛАНЦИ, СЛИКЕ И МИСЛИ

У ПРИЛОГ РЕШЕЊА ПИТАЊА О НАШИМ НАР. ШКОЛАМА

По одлуци Управе Учитељ. Удружења од 21. III т. г. Бр. 212

Приредио

СТАНИША С. СТАНИШИЋ

УЧИТЕЉ.

БЕОГРАД, 1912.

НОВА ШТАМПАРИЈА — ДАВИДОВИЋ, ДЕЧАНСКА БР. 14.

ЖУБ. М. ДАВИДОВИЋА.

23.903

ЧУВАЈТЕ КЊИГУ!

Сторожило Сторожило

37

За реформу карошке власти

есто и год. издања

Feb. 1942

[illegible]

17.8.11

17

ASTORIA, OREGON
JULY 17 1911
J.E.

a / 78

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„ГРАДЕ ДАВИДОВИЋ“
ЛЕСНОВАЦ

ЗБ. 3. 014.3 (497.11)

38 ИЗДАЊЕ УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА 38

ЗА РЕФОРМУ НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ЧЛАНЦИ, СЛИКЕ И МИСЛИ

У ПРИЛОГ РЕШЕЊА ПИТАЊА О НАШИМ НАР. ШКОЛАМА

По одлуци Управе Учитељ. Удружења од 21. III т. г. Бр. 212.

Приредио

СТАНИША С. СТАНИШИЋ

УЧИТЕЉ.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСНОВЦА

Бр. 73917

Одељење

C

Струка

X-46

БЕОГРАД, 1912.

НОВА ШТАМПАРИЈА — ДАВИДОВИЋ, ДЕНАВСКА БР. 14.

ЉУБ. М. ДАВИДОВИЋА.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСНОВЦА
Бр. 23903
Струка 37

1875

THE NATIONAL ASSOCIATION OF AMERICAN WOMEN

ANNUAL REPORT

FOR THE YEAR 1875

NEW YORK: PUBLISHED BY THE NATIONAL ASSOCIATION OF AMERICAN WOMEN

1876

NEW YORK: PUBLISHED BY THE NATIONAL ASSOCIATION OF AMERICAN WOMEN

1876

NEW YORK: PUBLISHED BY THE NATIONAL ASSOCIATION OF AMERICAN WOMEN

1876

NEW YORK: PUBLISHED BY THE NATIONAL ASSOCIATION OF AMERICAN WOMEN

1876

NEW YORK: PUBLISHED BY THE NATIONAL ASSOCIATION OF AMERICAN WOMEN

РЕЧ НАПРЕД.

Ова књига има задатак, да пријатеље народне просвете, политичке раднике и уопште целу јавност, која се интересује нашим просветним приликама, упозна са стањем и положајем, у коме се данас налазе наша народна школа и душа те школе — наш народни учитељ.

Закон о народним школама из 1904. г. нагласио је у многим својим одредбама реформе, које још нису изведене. Тада су ме-
родавни чиниоци отворено изјавили, да чине „колико могу за онда“ а да ће се доцније учинити за народну школу много више.

Народни учитељи видећи мучне прилике, у којима народна школа живи тешким животом, дизали су свагда и свугда свој глас за напредак народне школе и њене скоре и радикалне реформе, да не би опстанак народне просвете дошао у питање.

Напоследку Учитељско Удружење, знајући добро као и сви учитељи, школске прилике у народу, било је и дужно и упућено, да учини све, те да се те прилике поправе.

Оно је израдило свој „Пројекат закона о народним школама“, који је Учитељска скупштина августа 1911. г. једногласно примила, као тачан израз захтева и тежња свих учитеља у земљи, ради поправке стања, у коме је народна школа.

Да би меродавним факторима скренула пажњу на захтеве народне школе, на мрачну слику прилика, у којима се народна школа налази и да би за њу и уопште за народну просвету створила јачи интерес, Вап-редна је скупштина учитељска 30. децембра прошле године снажно истакла свој захтев, у име свих пријатеља просвете, да се питање о народној школи што пре реши.

У том су смислу изведене и протестне одлуке учитеља у свој земљи на дан 4. фебруара т. г.

Тога ради је и цела штампа прихватила ову праведну ствар народне школе и силно је потпомогла.

Због тога, да би се прилике, у којима

се налази наша народна школа боље осветлиле, да би се за њихову реформу загрејали сви интелегентни и искрени пријатељи народне просвете, Управа Учитељског Удружења издаје ову књигу, намењујући је свима мисаоним људима у земљи, у првом реду лицима, којима је поверена управа и судба ове земље и онима, који у срећи народне школе виде енергичан преображај народне културе и срећнију њену будућност.

9. маја 1912. г.
Београд.

Мих. М. Стевановић, учитељ. Београд.

СТАЊЕ ПИСМЕНОСТИ У СРБИЈИ.

Је ли потребно радити на што већој просвећености народа? Је ли нужно имати што више народних школа? Треба ли више учитеља него што их данас у Србији имамо? *Је ли баш неопходна државна потреба да у Србији имамо што више добро писмених грађана?*

Чудом би се чудили паметни људи у културним државама, кад би им се овака питања поставила! Рекли би: „па, зар се у то још сумњати може?“ А код нас, у Србији, на жалост, не само сељаци и неписмени људи, него и многи писмени људи — у ово сумњају, па и ако не јавно, оно ипак у друштву, на само, горња питања постављају.

Зато им се мора овако одговорити:

1. Народна просвета и општа писменост

је темељ народном благостању. Што више добрих школа — то је више писмености. Што је више писмених, то је више отреситих, разумних и слободних људи. Што је више таквих, — ту је бољи живот. Где народ боље живи, — он више и напредује. Привреда му је напреднија, а он богат.

2. Нама предстоји културна и физичка борба с туђином, који је од нас спремнији и просвећенији. За ту борбу треба нам се спремити. Како? *Већом писменошћу, јачом просвећеном, жарким родољубљем и јачањем снаге.* То све треба да нам даду народне школе.

3. Србија не може живети у овако уским границама у којима се сад налази. Свуда око ње је Србин притиснут и заробљен туђином. И наша државна политика и цео народ треба да је прожман идејом о *уједињењу Срба. Само просвећен и добро писмен народ може разумети ову идеју, за њу се загрејати, борити и живот свој дати.*

4. Све наше политичке странке истичу потребу демократизма. Све наше установе демократског су карактера. И Устав и сви закони, — који из њега излазе, — демократ-

ски су. Целокупно наше државно уређење демократско је. Али, може ли се учврстити и одржати демократски Устав и демократске установе у једној држави, чији су грађани мало просвећени и већином неписмени? Не! Демократија се у Србији ослања на врло трошну подлогу. Само добро писмен и просвећен народ може разумети и бранити слободу. Просвећени народ, значи — очувати слободу. Зар непросвећен и неписмен народ да одржи, очува и унапреди демократске установе? Може ли слеп да види? Може ли глув да чује? Може ли безруки да се брани?

Како стојимо са писменошћу у Србији? Јадно и жалосно. Да видимо шта нам бројеви говоре, шта нам државни подаци казују! За 80 година државног живота Србије данас имамо ове резултате:

На 100 душа само је 27 писмених! Све остало је и неписмено и неуро.

Од 100 варошана писмених је 63.

Од 100 варошанака „ „ 37.

Од 100 сељака писмених је само 22.

Од 100 сељанака „ „ „ 1.

Ако би као писмене људе узимали само

оне који знају добро читати и писати, и који се тим благом користе свакодневно (јер то и јесу прави писмени људи) *онда би се процена њих у Србији још више смањила*. На жалост, државна статистика не даје нам о томе никаква објашњења.

Да ли да ово бедно стање наше писмености упоређујемо са народном писменошћу у Енглеској, Немачкој, Француској и Аустрији? Нашто? Кад би нам се могло рећи, да су те велике државе дошле до јаче писмености и шире просвећености дугим радом неколиких векова у миру и слободи.

Нећемо Србију упоређивати ни са Белгијом, Холандијом, Шведском и Норвешком, — јер, и ако су то мање државе, ипак оне одавна живе слободним животом (ма да и тај приговор није на свом месту, пошто су народи и у овим земљама имали својих недаћа и политичке несрећености).

Нећемо Србију упоређивати ни са Швајцарском, јер би се могло рећи, да је Швајцарској одавна загарантовано право на миран живот и културно напредовање, те је сва брига тамошњих образованих људи: да подижу народну просвету и привреду.

О Турској и Русији не вреди ни говори-
ти, јер је, тако рећи, у њима до јуче апсо-
лутизам царовао, а за народну просвету се
нико бринуо није.

Нашто да идемо толико далеко? Окре-
нимо се нашим најближим суседима. Проу-
чимо стање народне писмености у балкан-
ским државама, које су биле исте политичке
судбине као и Србија. Тада ћемо видети, да
су све државе на Балкану (изузевши Турску
и Црну Гору) од нас, у том погледу, измакле.
Јучерашња Бугарска, после 33 године др-
жавног живота, има данас 35% писмених а
Србија, после 80 година, има само 27!! У
Бугарској се већа пажња поклања народној
просвети него код нас. У њој има и више
школа и више учитеља. У њој се закљу-
чују државни зајмови за грађење школских
зграда, а код нас би то било чудо невиђено!
Али код нас има ово: решењем Народне
Скупштине, на предлог владе, *уништава се*
школски фонд основан у циљу подизања на-
родних школа и основне наставе, па се новац
из њега даје на болнице, Академију Наука
и Народно Позориште!...

Ето, колико смо заостали!

Па зар то није наша општа брука и срамота? Може ли ово стање неписмености на родне мирно, без стида на образу, трпети наша висока интелигенција, наши државници, наша Народна Скупштина и Влада Краљевине Србије?... Зар Србин родољуб може ту љагу трпети?

Данас Србија троши на народно просвећивање врло мало. И ако је државни буџет достигао суму од 120 милиона, ипак се на Просвету издаје само 8,704.084 динара, а *то је само четрнаести део од укупне суме!*... Ето, тако се цени Просвета у нас!... Од 8 и по милиона просветног буџета не долази на народне школе ни добра половина, већ само 48%, а остало све иде на гимназије и на друге просветне установе, од којих само варошка мањина има користи.

За последњих 30 година сума расхода у државном буџету *утројена је*, а сума расхода за Народну Просвету добила је само незнатан вишак. Право би било, да је и она утројена, кад није среће, да буде много већа. Држава на просвети штеди, а на другим гранама расипа. *Зато и имамо неписмен народ.*

Ако издатке за просвету сравнимо са издацима на друге државне потребе, онда добијамо ову слику:

Сваки становник Србије за *издржавање војске* плаћа 44·78 динара годишње.

Сваки становник Србије за отплату државних дугова (од којих није ни *једна* пара утрошена за народну просвету) даје годишње 21·77 динара.

А за *издржавање школа* у опште сваки становник Србије плаћа само 2·98 динара.

Од ове последње суме само један познатан део иде на народне школе и народну писменост, јер нам и у овом погледу државни буџет даје оваку јадну слику:

На једног учен.	Универз.	троши се	710,40 д.
"	"	" Богослов.	" " 656,30 д.
"	"	" Гимназије	" " 242,52 д.
"	"	" <i>Осн. школе</i>	" " 40,97 д.

Колико сама држава игнорише рад на увећавању народне писмености, сведочи факт, да се у државни буџет као награда учитељима за рад у тежим местима уноси годишње само 8000 динара!... А за рад у продужним и вечерњим школама, које стварају и

утврђују писменост, само 5000 динара годишње !...

Да завршимо.

Стање писмености у Србији — бедно је Претичу нас и млађе државе, о старијима и да не говоримо. Док други *корачају* — ми пузимо, или се окрећемо у месту!

Државници! Народни Представници! Интелигенција српска! Шта чекате?...

Милосав Б. Радишић, учит. Београд.

ПОДИЗАЊЕ И ИЗДРЖАВАЊЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА.

Основне школе дају основ писмености и просвећености а ово двоје су најјача средства за културно напредовање народа. Народи, који правилно схватају задатак и важност основних школа, они им поклањају сву своју пажњу и свим силама се труде, да им помогну, да оне што боље изврше свој задатак. На жалост код нас није тако, јер се о школама нашим не води онолика брига, колику оне заслужују, те за то и оне нису могле до сада дати оне резултате, који се од њих очекују. Ми имамо врло мали број основних школа; али и ово мало што их имамо по готову носе само име, а у самој ствари су далеко изостале по свом уређењу иза праве школе, јер ни једна трећина од њих није направљена по правилима о зидању

школа, већ су махом по певољи узете и направљене од старих судница, механа, приватних кућа и других зграда. У таким зградама проводе по 5—6 часова нежни и млади организми децји на сопствену штету по њихово физичко па и умно напредовање. У оваким зградама не може бити ни говора о Хигијени и њеним условима. Оне су махом влажне, мрачне, тескобне, испроваљиване и страховито прљаве. Не стоји боље ни са намештајем; њега или и нема или ако га има, он је искварен у толикој мери, да није ни за какву употребу. Када се ово узме у обзир, онда није никакво чудо што ми готово за пуну стотину година самосталног државног живота једва накрписмо нешто више од 20% писмених, јер смо за то време стигли да отворимо само 1425 основних школа само по имену а добрих и снабдевених је много и много мање од тога броја. Па и овај овако мали проценат писмености је по квалитету врло сумњив. Број основних школа, проценат писмености као и њихова каквоћа, мора озбиљно забринути свакога, ко хоће да мисли о будућности ове земље данас, када економска снага и култура једне државе иду као

претходница физичким освајањима и завојевањима, јер само просвећен народ може чувати своју слободу и независност и бити способан за културно напредовање и економску утакмицу и благостање и одржати се као пуноправан члан међународне културне заједнице.

У колико једна држава има више и добро уређених основних школа, у толико ће имати више и добро писмених грађана способних за развијање економског благостања и за културно усавршавање и напредовање. За државу, у којој на 1996 становника долази само једна основна школа, не може се рећи да правилно схвата важност културе и народнога просвећивања.

Што данас и ово мало основних школа, колико их имамо, по готву носе само име, а својим уређењем далеко изостају иза праве школе, кривица је у првом реду до оних, који су судбину овог најглавнијег извора просвећености и културе, као пасторче, бацили на милост и немилост у руке и неписмених и некултурних представника општинских, који, и кад би хтели, не би могли и умели водити о њему бригу и старање

онако, како треба. *Ајсурд је, дакле, био по-
верити општинама тај посао а грех је не
одузети им га.* Данас је најболесније место
у области основне наставе подизање школе
и њено материјално издржавање. Школу не
може волети онај, који није кроз њу прошао
као ђак и који не зна какве она користи
даје и онда је сасвим разумљиво, што оп-
штине радије подижу планске механе, оп-
штинске суднице, апсане и кантаре, јер од
механе и кантара имају материјалну корист
а школи, на против, треба давати новац за
њено издржавање, те је она, по њихову ми-
шљењу, сува штета за општину, а штеточину
нико не воли!

У самом почетку отварања основних
школа у Србији учињена је погрешка. Људи,
којима је било пало у део да мисле о школи,
удесили су њено уређење по угледу на остале
европске државе, које су већ у то доба биле
у великој мери просвећене, и поверили су
огварање и издржавање истих потпуно не-
писменим општинама. Ми тврдо верујемо да
је држава онда у самом почетку узела и ту
бригу на себе, да бисмо ми данас, после
близу сто година, могли без икакве бојазни

скинути тај терет са државе и пренети га на општине, јер би школа до сад имала толики успех, да би општине једва чекале да им се повери старање о најкориснијој установи у земљи о — народној школи. Учињена је дакле грешка, што држава није најпре спремила и оспособила општине, да могу успешно водити бригу о школи, него им је ту бригу натурила тако рано и ако потпуно неспособнима.

Центар свеколиког рада школског треба да је учитељ. Њега највише жижи напредак школин. Његова је судбина тешко везана за школу. Он и школа су један живи организам. Зашто онда најнежнију страну тога организма, душу школину, учитеља њена оставити на милост и немилост грубим рукама неписмена сељака, који је у многим приликама и страховито осветљив? Хоћете ли примере и потврде за ово? Има их, на жалост много их има?“ Замишљало се да ће учитељ моћи све своје силе уложити само на што бољи рад у школи, ако бригу око њена издржавања буде ко други водио. Али је испало сасвим супротно томе: због нехатности и несавесности ових замишљених „по-

магача“ учитељ је принуђен да оно време, које је најбоље за рад у школи, употреби на то, да осигура школи материјални опстанак. У том послу се најпре сукоби са школским одбором. Тај сукоб се у много и много прилика оконча чистом штетом и школе и учитеља. У многим селима се још и данас сматра да је школски одбор за то, *да брани село од школе и учитеља*, те у њега и бира људе, који су на који било начин манифестовали своје нерасположење према школи и учитељу. То исто на жалост у доста села вреди и за председника општинског, који је у исто време и председник школског одбора и од чијег расположења или нерасположења зависи материјални опстанак школе.

Највећа је незгода за школу та, што је законом наређено да општине уносе школске буџете у своје и да се сума на школске потребе купи заједно са општинским прирезом под именом *општински прирез*. Наш народ је и сувише оптерећен порезом. На сваких сто динара непосредног пореза има још 200% разних приреза. Народ то плаћа *што мора*. Сад му се још пење на врат и школа, а он види да се бар за њу строго по закону не

мора плаћаџи, па тражи од школског одбора да школски буџет смањује што више. Општински суд гледа опет да за себе извуче што више и онда високу стопу општинског приреза правдају великим школским буџетом, те тако људима *мразе њихову школу*. Кметове је већ њихово и њихових претходника искуство научило да државну порезу и прирез *не смеју дирати*, већ да је школски новац ту за то, да се *послуже и пројрошкаре* а да их за то ни глава неће заболети. И збиља општински се прирез покупи, сви се издаци по општинском буџету измире само се школа оставља на дугу. Она остаје и даље без огрева, оградe, послуге, са полупаним прозорима и опалим зидовима а председник, кметови и ћата ће рећи сељацима: „Е, брате, овој нашој школи не можемо никад довољно надавати. Баш нас овај учитељ хоће да упропасти. Изгибосмо плаћајући прирез а школа нам опет оста неуређена и неоправљена.“ И ето *омраза се појачава*.

Масу најоштријих расписа издало је Министарство Просвете и претило оштрим казнама и уклањањем са положаја свих председника и благајника општинских, који не-

уредно издају школи њен новац, па опет се ништа није помакло на боље. Увела се и потпуно погрешна пракса да се одликују они, који су савесно извршили своју дужност према школи, па опет ништа. *Дакле, ни страх од казне, ни изглед на одликовање, нису могли учинити ништа да несавесни председници и благајници општински буду уредни према школи.*

Кад учитељ посматра зло стање своје школе и не изгледа му тако страшно, јер мисли да је оно само у његовој школи, али кад прочита извештаје свих школа надзорника из целе земље, онда тек види да је ово опште зло готово подједнако свуда. Види даље да основне школе у погледу свога издржавања преживљују најтеже дане. То мора јако забринуту све пријатеље школе и нагнати их да повичу надлежнима: *сјасавајте основну школу јер пропада!* Ово ће најбоље потврдити подаци о школском прирезу за 18 школа у три разна среза за 1908. годину:

Буџетом је предвиђено за школу	Предато школи
960 дин.	— дин.
1260 "	— "
1960 "	— "
1931 "	150 "

Будетом је предвиђено за школу	Предато школи
2960 дин.	127 дин.
1100 „	42 „
2500 „	— „
5518 „	190 „
4003 „	180 „
5627 „	250 „
1626 „	30 „
8190 „	780 „
1504 „	250 „
2650 „	— „
1426 „	241 „
4312 „	156 „
1596 „	108 „
1247 „	100 „

Св. пред. буџ. 53070 дин. Предато 2604 дин.

Дакле од предвиђене суме буџетом издато је школи 4,90% а остало на дугу 95,10%. Овака је судбина готово свих народних школа у Србији а нарочито сеоских.

Код нас ће обавезно школовање остати само на хартији још за дуги низ година ако се питање о подизању и издржавању школа не реши правилно. Ово школа, што имамо данас, могу да приме само једну трећину дорасле деце а две трећине остају нешколована. Још два пута оволико школа требало

би отворити, па да се обавезно школовање изведе потпуно. Више школа ваља отворати још и с тога, што данас има села, која своју децу шаљу 5, 6 па и 7 километара од куће до школе. Кад дете од 7—10 година мора пешачењем да издржи оволики физички напор, па још по ружном путу и опасном времену, онда је оно потпуно неспособно да прати наставу. *Школске обшћине морају бити мање а бројно стање ученика по разредима не сме нигде прећи законом одређени максимум у интересу и физичкога и интелектуалног развића ученичког.*

Погрешно је мишљење да наше основне школе стоје бедно у појединим местима и крајевима због сиромаштине самих мештана. На против видећете у Мачви много лепих и по плану израђених приватних кућа и штала а школе су готово све од реда страћаре и старудије. Тако исто се може видети у понеком занста сиромашном месту или крају врло лепа школска зграда, па још лепо и уређена и добро снабдевена. Баш за Мачву каже један школски надзорник у свом извештају ово: „А Мачва, та наша богата Мачва, у којој лежи хукће стошину парних врша-

лица : кроз коју јуре бујни коњи, лећа кола
 па и фијакери ; у којој се на народу блиста
 богаћо чољано одело — у тој Мачви су школе
 већином бедне“, јер од 32 школске зграде једва
 има 5 - 7 добрих а остале су све као и њине
 другарице по осталим крајевима.

У Мачви, а тако и још у неким краје-
 вима Србије, сељаци већ почињу у велико
 подизати модерне хигијенске стаје. За раци-
 онално одгајивање коња и друге стоке а свој
 подмладак још остављају у влажним, мрач-
 ним, тескобним и у сваком погледу бедним
 страћарама, које носе име *Основна школа*.

Статистички подаци ће нам најбоље по-
 казати како смо споро ишли са подизањем
 школа.

Дакле у Србији је било основних школа:

године	школа
1820	20
1845	183
1855	274
1865	321
1875	534
1885	565
1895	977
1905	1236
1908	1365
1911	1425

За 65 година створено је 1240 школа. Годишње је просечно отворано око 19 нових школа.

У Бугарској је било :

1878 године	1658 осн. школа
1908 „	3320 „ „

За 30 година је, дакле, у Бугарској отворено 1679 школа. Просечно је сваке године отворано по 56 а код нас за то исто време само по 24 школе. Дакле много мање и од половине бугарских.

И у Бугарској је подизање и издржавање школа у општинским рукама, али и сама држава том питању придаје велику важност и о њему води озбиљну бригу; она је 1905 године направила зајам од шест милиуна дина. и њиме прискочила у помоћ општинама за подизање школа. И сада се ради на остварењу много већег зајма у истом циљу.

У Србији су издале на осн. школу 1906. год.: држава 3,062.901 а општине 1,514.209, свега 4,577.110 динара а у Бугарској: држава 5,430.379 а општине 6,680.500, свега 12,110.879 динара. Дакле близу три пута више него код нас.

Код нас издаци на основне школе и учи-

теље падају на 1 становника 1.67 а у Бугарској 2.90 динара.

У Бугарској долази једна школа на 860 а у Србији на 2000 становника али за то опет у Србији долази на 800 становника једна — механа!

Наш нехат према школи још се боље види кад упоредимо Србију са Норвешком, која је, истина, по простору већа од Србије седам пута, али је по броју становника колико и Србија. Док смо ми 1905. год. имали 1236 основних школа дотле их је те исте године било у Норвешкој 6000. Код нас се просечно уписује у школу тек свако треће дорасло дете а у Норвешкој од 282.000 дорасле деце уписано је 269.000. Само 5% остаје неуписаних у школу. За то у Норвешкој на 1000 регрута једва има 2—3 неписмена. Код њих на 270 становника долази једна школа и онда није чудо што „изазива сензацију видети човека неписмена а умно и физички здрава.“

Који народ мање троши на школе у толико ће више трошити на осуђеничке заводе, јер је просвећен човек мање склон да чини кривична дела.

Проценат осуђеника по њихову занимању потврђује нам ово. Било је осуђеника :

	1892. год.	1906. год.
Свештеника	—	0,12%
Чиновника	1,36%	1,07%
Наставника	—	0,03%
Новинара	—	—
Трговаца	0,77%	0,63%
Занатлија	5,77%	4,61%
Земљорадника	89,20%	86,17%
Других занимања	2,87%	7,40%

Ове цифре казују да проценат осуђеника стоји у обрнутој пропорцији са процентом писмености. Сем тога казују још и то да је проценат осуђеника код свих редова мањи у 1906. него у 1892. години. Међу тим зна се да је проценат писмености у 1906. већи него у 1892. години!

Ако се истински жели да основне школе изврше свој задатак како треба и како оне то врше у другим културним земљама, онда је света дужност српске владе и народнога представништва да у најкраћем времену донесу нов закон о основним школама, по коме ће и *подизање и издржавање основних школа узети држава у своје руке или подизање и даље оставити школским оштинама, али да се у сваком округу мора образовати Школ-*

ски фонд, који ће позајмицама прилициати у помоћ општинама, а издржавање школа апсолутно треба држава да узме у своје руке.

Државни буџет ће се само формално овим повећати, али стварног повећања као ни оптерећивања грађана неће бити, јер ће се потребне суме за издржавање школа купити од грађана у виду приреза, који они и данас плаћају општинама, али који се уопштеби у општини на све друго само не на школу.

Још нешто. Баш и кад би све општинске управе биле савесне и према школи добро расположене, опет је неби могли издржавати како треба с тога, што се по закону о непосредном порезу принудна наплата пореза и приреза отпочиње тек у јулу и августу а школе дотле морају да трпе оскудицу, јер општине немају готово никаквих других прихода, сем приреза, којим би помогле школу. На против, држава има више разних прихода и може на школе чинити привремене издатке док се прирез не покупи, те и овај разлог говори за то, да држава узме основне школе у своје руке.

Бор. Р. Младеновић, учит. Врановац.

КАКВЕ ТРЕБА ДА БУДУ НАШЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ ?

Битно обележје наше народне школе јест сумња, која се јавља као последица њенога неуспеха у раду. Данашњим школовањем незадовољан је и сељак и варошанин; незадовољни су чак и људи високо просвећени. Људи из народа, сељаци, кад говоре о школи, говоре с неким негодовањем и сумњом. *Писменост*, коју школа даје сумњиче; *васпитни задатак* школин одричу; *знања*, која се у школи добијају безпредметна су, јер немају примене у практичном животу, па се брзо и лако забораве. Због свега тога сељак гледа на данашњу основну школу као на „кулук.“ „Дао сам војника, дао сам ђака, па шта хоћете више од мене?“ — болно узвикне многи сељак кад му се дете упише у школу.

Та сумња у раду наше основне школе знак је лепше будућности нашега народнога просвећивања. Јер сумња у успех нагони људе да *мисле*; мишљењем *испитују*; а испитивати значи тражити *истину*, која човека високо уздиже. Будимо искрени! Тиче се наше будућности; нашега опстанка у борби, коју водимо са народима културнога запада. Сви ми: народни представници и мудри државници; сви очеви и мајке и ми учитељи — морамо квитирати са оваквом школом. Морамо наћи узроке њеном неуспеху; отклонити те узроке и наћи *истинску школу*, која ће наш народ учинити правим Пијемонтом. Овај је рад томе посвећен.

Ако се пажљиво проучи културна историја ма којег народа још од најстаријих времена до данас наићи ће се на трагове, који утврђују, да се у зачетку културе и цивилизације једнога народа налази и зачедак његове историје васпитања. Народно просвећивање појављивало се као последица прилика и односа, који су у једном народу

владали у разним периодама његовога културнога живота.

На тај је начин народно просвећивање било *монопол*, цркве, сталежа, партија и појединаца. Школа није била општа; она није васпитавала масе народне; она је одговарала тежњи класа и стварала класне заострености у старом средњем веку (кад-кад и у новом) али није одговарала потребама народним.

Да видимо да ли наша народна школа одговара потребама нашега народа?

Две главне погодбе од којих зависи напредак свакога, а на по се, српскога народа јесу: *количина и каквоћа материјалних и духовних добара*.¹ Те две врсте народних добара не искључују једна другу, већ стоје у вези и чине једну целину.

За напредак у томе погледу предпоставља се, поред других погодаба, *добро уређена народна школа*. Наша основна школа у томе погледу мало је учинила.

¹ У прву област спада: поправка земљорадње, сточарства, шумарства, рибарства, индустрије и трговине. У другу: развитак наука, уметности и моралних врлина.

Непросвећеност и неумешност у производњи није побољшана знањем, које је народу давала основна школа. *Узрок шоме је што то знање нема примене у практичном животу.*

Као последица тога јавља се опадање земљорадње, губитак имања, слаб жетвени принос у земљорадњи, а у вези с тим и рђав живот у масама. Опадање материјалних добара нашега народа опажа се и у сточарству и у другим гранама наше производње.¹

Изишав из основне школе, у једанаестој години, деца се одмах упослују у тешке послове ван куће. Тако прерано оптерећена физичким радом деца немају ни времена ни воље да прерађују своје душевно благо. А школски посао, као и сваки други, ако се не обнавља, нарочито у млађим годинама он се заборави. *То је узрок да се и оно мало знања што га основна школа даје брзо и лако заборави.*

Наша основна школа траје 4 године, и за то време не ради око 16 месеци.² Ако су

¹ Податке о томе свако може наћи у годишњаку Државне Статистике од 1905. г.

² Због великог, ускршњег и божићњег одмора; због празника, недеља и четвртака.

школске прилике редовне, нпр. ако не буде какве заразне болести, њено радно време за четири године износи 32 месеца, радећи дневно по 5 часова.

За тридесет и два месеца она има да да деци знање за практичан живот; да децу васпита; и да их научи писмености. У колико она у томе успева види се из ових података из 1900. год. На 100 сељака писмени су 24,95; на 100 сељанака 1,36; на 100 становника 21,03; На 100 деце не походи школу 70; а на једног учитеља долази 140 деца.

Дакле. Данашње основне школе не одговарају потребама нашега народа. Оне су недовољне да васпитају омладину. Оне нису у стању да даду корисно знање и писменост најширим слојевима народним.

А какве онда треба да буду наше народне школе?

Народна школа треба да буде оштина, једнака, обавезна и бесплатна за сву децу, која су способна за развијање.

1.

Као врло погодно средство за изједначавање класних разлика јесу дечја забавишта,

која обавезно походе и мушка и женска деца у предшколско доба од 5—7 године. Данас су хиљадама деце одузете матере целог дана и одгурнуте у разне послове ван кућа, остављајући децу случајном васпитном утицају улице и околине.¹ Ту је немогућ сваки васпитни утицај, јер и оно мало добрих навика и врлина стечених у породици упропасти рђаво друштво и пример са улице. Кад нисмо у стању да матере вратимо својој деци онда је потребно основати децја забавишта или приправне разреде у местима где се не говори српским језиком. У њима би се главна пажња обраћала прво телесној нези, а затим развиту духа помоћу слободног занимања (играма, сликама, предметима и другим средствима).

2.

Наша народна школа мора да има двојакн задатак:

- а) да васпита омладину у народном духу;
- б). да јој да знање корисно за доцнији живот.

¹ Једнога летњег дана испитано у срезу беличком 825 ученика, од њих је 658 изјавило да им матере нису код кућа, већ на раду у пољу.

Ове две врсте наставе не искључују једна другу, нити се у школи засебно обрађују, већ чине једну целину, стварајући људе, који ће бити корисни чланови породице, друштва и отаџбине.

Први део свога задатка — васпитање омладине у народном духу — школа постиже кад сврши ове специјалне послове: кад путем васпитања створи добре навике, и искорени рђаве склоности, које су донете из породице и друштва; кад развије физичку снагу код деце; кад их научи да воле своју домовину и народност; и кад их упозна са појавама природним, које се око нас дешавају.

За други део школинога задатка претпоставља се: основно знање из читања, писања и рачунања; практично знање из пољске привреде, сточарства, шумарства и осталих грана наше производње; познавање грађанских права и дужности; осећање за оним што је лепо и узвишено; и, познавање природе у вези са применом њеном у култури људској.

Поред забавишта и приправних разреда, који се отварају према потребама, где нареди

Управа нар. школа, деца морају свршити и основну школу.

Код овако обилнога задатка *основна школа треба да има три течаја : нижи, средњи, и виши од којих сваки траје по две године. Дакле, шест година.* Школовање у основној школи траје од 7—13. године; настава је у њој обавезна за сву мушку и женску децу, која су способна за развијање. У нижем и средњем течају преовлађивала би васпитна, а у вишем стручна настава, не занемарујући никад ни остале задатке, који се школом треба да постигну.

Основна је школа данас једини завод, кроз који пролазе $\frac{4}{5}$ нашега народа, док остале школе служе $\frac{1}{5}$ грађана у варошима. Из ње излазе деца одмах у живот не могући више да прерађују своје душевно благо.

Да овакво уређење основне школе предложимо нагони нас и положај у коме се маса нашега народа налази. Већина дечјих родитеља упослује децу још од 7 година, а сви једва чекају да им школа отпусти радника, који ће сам себи прибављати средства за живот. На књигу, на лично усавршавање нико и не мисли, јер за то нема ни воље,

ни времена, ни могућности да је набави. *Да се то избегне деца се принудном, бесплатном и непрекидном наставом задржавају у школи од 7—13 године.*

3.

Као што смо већ раније нагласили образовање нашега народа ваља сматрати као једну целину, у којој сваки појединац врши свој посао и сваки је свестан о заједници и добру народа и отаџбине. Како се пак, свест о заједници, народу и отаџбини појављује много доцније, у доба од 14—16 године то је јасно да школовање подмлатка не сме бити прекинуто у 13 години. Према томе *омладини је потребно продужено школовање у продуженим школама по селима; занатским, индустријским и нижим трговачким школама по варошима.*

Продужено школовање треба да обухвати најшире масе народне из ових разлога:

а), Што на културним и духовним добрима треба да учествују сви синови једнога народа;

б), због тога што се у доба продуженога школовања код деце развија полна зрелост,

неодољива жудња за слободом после школскога запта и остале страсти, које би децу нагониле на разне иступе, па често и на преступе;

в), продужно је школовање потребно и због опште војне обавезе за коју се неоспорно захтева свесност о заједници и домовини; и

г), напослетку зато што ће се продужном школом развити познавање грађанских права и дужности, а њих могу правилно вршити само људи просвећени.

Код ових општих потреба и користи од продужне школе сви други приговори противу ње потичу из себичних интереса, те не могу да издрже критику.

Организација продужних школа изискивала би врло мале материјалне жртве. Њено би радно време по селима трајало од 1. децембра до 1. марта, за које време омладина иначе није упослена у пољске радове. У њој би радили наставници вишега течаја основне школе, јер виши течај у то време не ради. У варошким продужним школама настава би се вршила *четврћком*, за које време осн.

школа не ради. Недеља и празник треба да служе деци за одмор.

Наставни планови и програми за продужне школе треба да се индивидуализују; т.ј. треба да буду тако удешени да задовољавају потребе и захтеве околине у којој је школа. Због тога они не могу да буду општи.

Толико о продужним школама.

4.

Потребно је рећи неколико речи и о *алуминацима* — заводима за децу са физичким и душевним недостацима. Ти су заводи: за *сирочад*, децу која су остала без добре неге родитељске; за *слепоу и глуво-нему децу*, којој се покретима или говором даје знање и развијају врлине; за *слабоумну децу* на коју је васпитни утицај могућан; и *заводи за поправку* деце, која су склона на иступ, преступ и злочин.

Сироче одгајити, слепоме вид отворити, глувога научити, слабоумног уразумити, злочинца на прави пут окренути — врлине су достојне високо просвећених људи.

Зар ми о тој деци не треба да водимо рачуна?

Мих. М. Станојевић, учит. Београд.

НАСТАВНИЦИ ОСНОВ. ШКОЛА У СРБИЈИ

Њихов положај и прилике, плате и спрема. Упоређено са приликама и положајем чиновника других струка и наставничким приликама у другим земљама.

Наставници основних школа у Србији имају један изузетан положај у нашем социјалном животу и по својој стручној спреми и по позиву коме су се посветили и по приликама и местима где живе и по својој улози коју играју у данашњем друштву. Тако: 1. они морају бити стручно спремљени за свој позив у нарочитим школама и морају вршити само *ту дужност* за коју су се спремали. Изузетно могу прелазити у другу струку само кад су *шелесно неспособни* за вршење учитељске дужности и то по уверењу лекарске комисије. Сем тога они немају излаза у својој струци, као други чиновници, те да

се могу пети по степеницама своје хијерархије, добијајући веће положаје. Учитељ остаје и после 32 године опет *учитељ* и ништа друго, док код свештеника може постати намесник, протојереј, члан и председник духовног суда и т. д.; код официра потпоручик, поручик, капетан, мајор, потпуковник, пуковник и ђенерал; у правничкој струци: писар, секретар, судија, председник суда, члан Апелације, члан Касације, државни Саветник; у полицији: писар, секретар, капетан, начелник и т. д.; у царинској струци: прегледач робе, цариник, управник, члан царинске управе, председник и т. д.; тако је исто и у поштанско телеграфској струци, благајничкој и финансијској; тако је код професора па чак и код калуђера. Свуда по тим струкама има аванмана и промене положаја само код учитеља тога нема.

2. Везани сталношћу за извесно место они морају *стало* живети у њему, па било оно добро или рђаво, и у овом последњем случају лишени доживотно, можда, задовољстава и благодети које култура може пружити човеку у бољем месту. Сем тога таква места често пута се налазе у веома незгод-

ним теренским приликама, лишена саобраћајних средстава, незгодна за набавку животних намирница и врло бедна у погледу социјалних прилика. Често пута су она и убитачна за здравље како учитељево тако и његове породице. У таквим местима ни један ред државних службеника не може бити стално настањен изузев свештеника и калуђера.

3. Ни у једној се струци не тражи да службеник ради што *ван свога одређенога*, службеног, посла за рачун државе и народа а нарочито да ради на потпомагању општег културног напретка а од учитеља се то тражи да ради и то *бесплатно*. Он ради бесплатно у *Земљорадничкој Задрузи*, *певачком друштву*, *стрелачкој подружници*, *фонду си-роитних ђака*, и *ш.д.* организује дружине за чување народног здравља, школе за домаћице, *пододборе Културне Лиге и Народне Одбране*, *ствара читаонице и библиотеке* и *ш.д.* Он *бесплатно* *пева* у цркви сваке недеље и *празника* и *помаже свештенику*; он *бесплатно* *води записнике* и *чува архиву школскога одбора* и *помаже председнику*; он *склапа* и *води рачуне школском благајнику*; он *распура књиге Књижевне Задруге*, он *прикупља по-*

дајке метеоролошкој обсерваторији, друштву за чување народног здравља, географском заводу, Академији Наука и свакоме ко му се год у име науке и националних и културних потреба обрати.

Све су ове дужности скончане с учитељевим позивом; за све то се *ајелује* у првом реду на учитеља, као да је он *једини* народни службеник позван да ради и помаже општи народни напредак.

Па кад је све то тако, кад је положај учитељев тако *изузетан* у нашем социјалном животу; кад су прилике у којима он живи *изузетне* од прилика свих других чиновника; кад се *непрестано ајелује* само на његов *патриотизам* и *његову хуманост* у нашем друштву, да ли се томе учитељу признаје од стране друштва онолико колико он заслужује у пуној мери баш апстрахујући сам његов школски рад, за који су се сви меродавни фактори толико пута изјашњавали званично да га он у пуној мери врши на опште задовољство? Да ли је наше друштво створило томе учитељу колико толико *повољних* услова за његов живот тако како ће моћи вршити све ове дужности, које су побројане? Да ли

је друштво осигурало његову егзистенцију да се може одупрети бар колико толико невољама и неприликама с којима немају да се боре други чиновници? Да ли му је осигурало положај и уздигло углед у народу како ће моћи достојно вршити поверену му културну улогу и да ли му је дало уставних и законских права која уживају остали сталежи у овој земљи?

На сва ова питања наћи ће се одговора у овој расправици.

Изгледа да се код неких меродавних фактора у нашем друштву, као и иначе у јавности, подржава мишљење: да је положај учитељства у Србији за сада у главноме добар и да му за неко извесно време не треба још поправака и налази се: да су жеље и захтеви учитељства неосновани. Сем тога наводи се да је и *немогуће* данас да се изађе на сусрет жељама учитељским у погледу поправке материјалног стања због самих наших финансијских неприлика и мучног економског положаја.

Из ових редова видеће се да су ова мишљења погрешна, а можда и тенденциозна, и да су она израз површног посматрања учи-

тељског положаја, његовог рада и прилика у којима живи, његове спреме и квалификација.

Што се тиче тврђења извесног дела наше интелигенције да је незгодно и немогуће данас поправити учитељско материјално стање и због рђавих финансијских прилика и то не стоји. И влада и најјаче странке у парламенту нашем тврде, а то не спори и опозиција, да је данас финансијско стање у земљи *консолидовано*, да у државном буџету *нема дефицита*, да се рачуни државни завршују са *суфицитом* и да државна *благјна* располаже с приличном *гошвином*.

Сем тога наш народ у маси, сељак, занатлија, трговац итд., једном речју онај *прави народ*, који најбоље зна свој економски положај и економско стање у земљи, који кроз своја уста говори, који најбоље осећа све невоље и недаће финансијског положаја у земљи, увек је био, па и данас је за то, да треба просветне раденике наградити и осигурати, и да се може наћи извора за то а интелигенција, или бар један извесан део њен, која не осећа директно оно што народ трпи, и што народ тишти, која говори о на-

роду извештаченим говором, туђим речима, и која никад не може бити већи пријатељ народу него што је он сам — она је увек развлачила решење тог питања па га и данас отеже.

Да је ово истина доказ је тај што су се увек у Нар. Скупштини јављали предлози о побољшању учитељског стања из *средине народа*, од народних посланика који су сељаци, трговци, занатлије итд., а владе су биле противне томе. Још пре 30 година *Народна Скупштина* је *тражила* да почетне учитељске плате буду 1000 динара годишње и тадашњи *министар* просвете је био противан томе. 1901. године један је министар просвете *шао* на томе питању о побољшању учитељских плата које је тражила цела скупштина! Други пак министар, који је за њим дошао одмах на министарску столицу, неколико дана упорно је доказивао да учитељима у Србији не треба поправљати стање, да су они боље награђени него и у једној земљи и мал' те није још почео убеђивати скупштину да ће земља пропасти ако се учитељима повисе плате и поправи положај. Па ипак, и ако није могао успети код Народног

Представништва да народни посланици¹ тргну свој предлог закона о народним школама успео је код *Круне* да се тај закон не сврши и да остане у скупштинској архиви, где се и данас налази!

Кад је 1904. године поправљен закон који је доведен био у Народној Скупштини за време извесне политичке реакције у земљи, меродавни фактори такође су успели да коренитију реформу учитељског положаја одложе за доцније, због увођења приреза од 40% који је тада требао бити вотиран због неодложних земаљских потреба — и ако то народ није желео. Тада су они, поред извесних поправака пређашњег закона и повраћаја одузетих права учитељских, поправили у неколико стање старијих учитеља обећавши да ће кроз најкраће време дефинитивно свршити учитељско питање и средити њихово стање за други низ година. Али од тада је протекло 8 година а оно и, данас стоји нерешено...

Покрет, који се јавио у учитељству а прихваћен у народу, шгампи и у опште широк јавности, у корист реформе народне про-

¹ Ђ. Брачинац, Настас Петровић и други народни посланици.

свете и школе избацио је на површину и питање о поправци учитељског положаја и стања јер је учитељ главни фактор школе и основне просвете. Ако је учитељ осигуран, ако му је осигуран положај као што треба у друштву појмљиво је, да ће и рад његов у школи и уопште на просвети бити интензивнији, бољи и кориснији, а ако и даље остане да стење под теретом материјалних брига, невоља и понижења, које повлаче те прилике, и у школи не може бити како треба.

Стога се учитељство нада да ће се сви истински пријатељи народне демократије загрејати овом ствари и решити учитељско питање тако како ће оно осигурати и правилно напредовање просвете.

Сад ћемо да пређемо на спрему и школовање учитеља и других чиновника у Србији а упоредићемо плате учитеља наших са платама учитеља и у другим државама па ће се видети да су наше учитељске плате у савршењу с платама других чиновника који имају једнако школовање с учитељима знатно мање а у погледу учит. плата у другим државама такође су куд и камо злостале.

По чл. 29. зак. о нар. школама за сталног

учитеља осн. школе може бити постављено оно лице које је свршило философски факултет на Универзитету или Учитељску школу и положило учитељски испит зрелости а после 2 године практичног рада положило учит. испит. (Док не положи овај испит нема права на повишице а по положеном испиту може му се рачунати највише 5 год. за повишицу и пензију).

Дакле да би учитељ могао добити сталну учитељску службу треба да се школовао најмање 4 године у основној школи, да је свршио 8 раз гимназије и 4 год. на Универзитету или бар да је свршио најмање поред основне школе нижу гимназију и Учитељску Школу. У првом случају би провео 16 а у другом 12 година у школовању.

Почетна плата учитељска је 800 дин. год. Кад се подели тај број са 12 месеци онда излази да учитељ прима месечно 66,66 дин. Од тих 66,66 д. одбија му се проценат за удовички фонд и порез 6,66 д и тада му остаје за живот 60 дин. Ну, кад се узме у рачун да се цела прва месечна плата учитељева задржава за фонд излази да сталан учитељ прве године служи за **733,34** д. или

месечно 61,11 д., а с одбитком процента и пореза **54,45** дин.

Дакле после 16. годишњег спремања за свој позив (односно у најмању руку 12 год., добија један државни службеник 54,45 д. месечно или **1,80** дин. (**9** гроша) дневно.

Највећа плата учитељева је 3000 д. а учитељицама 2550 и она се добија у 27. години службе.

Има ли где год у државној служби овакве аномалије?

Ми нећемо да скрећемо пажњу са главног терена овог питања те да указујемо прстом на општинске и неуказне државне службенике од којих н. пр. контролори дувана имају 1200 дин. год. плате без дијурне, железнички служитељи такође 1200, фамулузи беогр. основ. школа 840 дин. и т. д. него ћемо да упоредимо плату и спрему *чиновника* који од учитеља имају мање квалификације, или у најмању руку равне с њиховима и имају веће плате. (Види таблицу на стр. 52).

Напомињемо још и то да учитељеве повишице зависе од његовог *рада* у школи. Код других чиновника не тражи се успех у раду а учитељу је везано његово унапређење

за оцене школ. рада. Због тога се учитељи више троше у раду од осталих чиновника и подложни су више физичком опадању пре времена него други чиновници.

**Упоредни преглед почетних плата код учитеља у Србији
и другим државама европским**

Број	Д Р Ж А В А	Почетна плата	ПРИМЕДБА
1	Србија	800 дин.	
2	Бугарска	1440 лева	
3	Црна Гора	1000 перп.	
4	Грчка ¹	{ 1800 1500 драхми 1200	
5	Влашка	1020 фр.	Друкције су плаћени у селима а друкције у градовима.
6	Француска	1000 фр.	
7	Давска	1440 фр.	
8	Белгија	1200 фр.	
9	Холандија	1000 фр.	
10	Баварска	1200 мар.	
11	Баден	1100 мар.	
12	Брауншвај	1600 мар.	

¹ У Грчкој зависи почетна плата од успеха ученичког у учит. школи. Ако је кандидат учитељски свршио учит. шк. с одличним успехом поставља се с платом 1800 д., а врло добром са 1500 а с добром с 1200 д. годишње.

Доцније повишице су једнаке.

Што се тиче спреме свих ових врста чиновника који су у табlici изређани она је у најсрећнијем случају равна спреми учитељској или далеко мање. За поштарe и телеграфисте не тражи се више ништа него неколико разреда гимназије и један курс који траје највише годину дана а то је квалификација наших *привремених* учитеља. Цариници тако исто; порезницима треба да су само свршили 6 раз. гимназије или пређашњу геометарску школу која је трајала годину дана, за чиновнике жел. дирекције такође нема никаквих квалификација. Они доказују своју способност испитима и унапређења им зависе од тих испита који су заведени у саобраћајној служби. За благајничку струку, или за чиновнички положај у државном рачуноводству, Управе Фондова, Класној Лутрији итд. тражи се да су лица свршила трговачку школу, *која је равна учитељској*, ако не и нижа јер се она учи 3 године а у учитељској школи траје школовање 4 године. итд.

Према овоме види се да су *плате учитељске у погледу њихове спреме и времена provedеног у школовању далеко мање него што их имају остали чиновници који имају много*

мању или баш и исту сирему коју имају учитељи.

Сад ћемо да бацимо кратак поглед на плате учитеља у другим земљама и да их упоредимо с платама учитеља у Србији. Ово је нужно због тога што се у више прилика чују пребацивања да су учитељи боље плаћени у Србији него игде у свету. Ово пре свега не стоји. Истина је да има земаља где су почетне плате учитељске као и у Србији као н. пр. Шпанија, Аустрија, и још неке, али те су земље реакционарне; у њима владају клерикални и апсолутистички режими којима није у интересу, да унапређују основну наставу и који хотимично хоће да одржавају народе своје у незнању и глупости, јер им то диктују политички разлози. С тим државама не треба Србију поредити, јер она има да заснује на просвети своју моћ и величину. Нећемо поредити Србију ни с Енглеском, Швајцарском и Сев. Америком где је основна настава више у приватним рукама и где се школе подижу и издржавају приватном иницијативом, где се и не осећа потреба за елементарним народним школама толико као у другим земљама и где је писменост процен-

туално врло велика да је ретко који човек неписмен. Тамо нема ни потребе ни рачуна држева да троши на плате учитеља и да их држи на своме буџету јер за то је приватна иницијатива. Али Србија, у којој је 78% неписмених, која је у повоју културног развитака, која није свршила своје националне задатке мора друкчије на ове ствари да гледа и више да троши. Ипак ћемо се обазрети на земље у којима је основна настава у државним рукама и где је због уређених школ. прилика и положаја учитељског и културно стање народа јаче одскочило од других држава (Види таблицу на стр. 56).

Као што се из овога прегледа види *плате учитељске у Србији заостају иза плати учитељских у другим културним државама* и према томе неумесно је пребацивање „да су учитељи у Србији плаћени боље него игде у свету.“

Па ипак, и ако је ово све овако тачно као што смо навели, учитељство у Србији више је него скромно кад не тражи већу почетну плату од 1200 дин. годишње. У своме пројекту зак. о нар. школама које је израдило

Учитељско Удружење учитељство је формулисало овако своја тражења у погледу плата.

„Наставници-це осн. школа имају почетну плату 1200 а забавице 800 дина годишње. Повишице учитељима-цама осн. школа

Упоредни преглед плата учитељских и чиновника других струка

Број	ЗВАЊЕ	Почетна плата	Завршна плата	Даља каријера у својој струци	ПРИМЕДБА
1	Учитељ	800	3000		
2	Цариник	1263	4546	У царин. управн најв. плата 7000 дина.	
3	Поштар	1515,60	4041	У пошт. телегр. одељењу најв. плата 7000 д.	
4	Телеграфиста	1768,20	5000		
5	{ Подшумар шумар	1515,60 2526	2020 5052	У шумар. одељењу нај. плата 7000 дина.	
6	Чинов. Упр. Фондова	2000	4000	Гл. секрет. 7000 управн. 8000 д.	
7	Чинов. железнич. Дирек.	1500	5000	Начел. жел. дирекције 7000 д.	
8	Порезник	1250	2750		
9	Чинов. моноп. управе	1200	5000		
10	Полицијски чиновник	1200	3000	Изаз на даље	
11	Чинов. држ. благајне	1500	5500		

дају¹ се после сваке 3 године по 300 динара изузев последње која износи 400 динара. Повишице задовољава изnose по 200 дин.

Учитељство у Србији као што је већ и напред казато, не бега ни од надзора, ни од оцeне рада и успeха, оно је вољно да увек одговара за свој успeх у раду и морално и материјално и ако тај принцип на влада ни у једној другој струци. У свакој другој струци чиновник има да ради. Како ће он радити, у повереном послу колико ће урадити, о томе никоме нити даје рачуна нити одговара; добија своје класе или повишице без обзира да ли је он успeх постигао или не. Све је ово доказ учитељског правилног схватања саме ствари и несебичног и искреног тражења права у овоме погледу.

На меродавним факторима је сад да реше ово питање. Не реше ли га како треба нека се не чуде што ће се сви бољи елементи одбијати све више и више од учитељства и што ће се можда једном наћи пред свима новим школама — *празним!*

¹ По сад. закону прве две повишице се дају после 5. год. а све остале после 4. Тај рок је дуг и то су већ сви меродавни увидели те при свакој промени закона о уређењу плата појединих чиновника своде повишице на 3 године.

Срета Динић, учит. Вел. Шилеговац.

УЧИТЕЉ КАО КУЛТУРНИ РАДНИК

„Ко хоће да убије један народ непросвећен и некултуран, нека га пусти да ради шта хоће и како хоће, па је постигао циљ“

Аустрија

„Немачки су учитељи започели уједињење Немачке. Бизмарк га је довршио“.

„Ни провиђавност закона, ни ти какав други извор, који је власти у рукама, неће никад учинити да проста служба сеоског учитеља буде примамљива, као што је корисна.“

Француски министар

Учитељ некад и сад

Задуго писам знао зашто црквењак Тома мрзи садашње нове учитеље, а са највећим поштовањем говори о некадашњим старим учитељима. Само га тек видим гунђа: „Шта је то!“ Где је учитељ? У Задрузи. Где је

учитељ? Има седницу. Где је учитељ. У читаоници. Где је учитељ? Отишао у варош на неки скуп. А у цркву само на Божић и Васкрс“. „Међер нема учитељ-Мите никад више! Није ти тај прегрешао ни једну недељу, а да не дође у цркву. По неки пут дође пре попа па очита целу јутрењу, док поп не дође. А садашње учитеље не може човек од жеље да види у цркви“.

„Јест, али садашњи учитељи имају много веће и разноврсније дужности од некадашњих“ — рекне му по неки пут поп. „Некадашњи је учитељ знао само за школу и цркву, а данашњи има безброј дужности ван школе. И ја би волео да ми учитељ буде у цркви сваке недеље, али ја знам шта све он отаљава и какве дужности њега увек чекају кад дође недеља и празник“.

Црквењак заврти главом и опет остаје при свом да је учитељ-Мита био најбољи за његов рачун. А ја се по мало сећам тога учитељ-Мите кад је учитељевао. Он је био поштен човек и добар учитељ за оно доба — време. Али се од сељака разликовао само толико што је знао *азбуку*, што је носио дугачак капут и што је знао појати у цркви.

А све остало сељаци су више знали од њега. Они су знали орати, копати косити, денути сено, калемити итд., а он то све није знао. Сељаци су имали доста стоке и утрине и живели у изобиљу, и он је живео у изобиљу међу њима. *Они нису ништа више исцртаживали од њега од онога што им он даје, а он им није ништа више нудио до оне азбуке.* Они су живили просто и примитивно, и он је живео просто и примитивно с њима јео, пио, веселио се, шегачио и у опште увек с њима био раван. Зато су га и волели што се није много „господио“, зато га и Тома до срца жали. То је било доба патријархалног — породичног живота Српског Народа, које је трајало до пре 30 до 40 година.

У брзо затим прилике су се измениле. Породичне су се задруге распале, утрине разделиле и разорале и велики део шума посечен и раскрчен. Наступило је доба инокоштине. Сељак је изишао неспреман за живот у инокоштини. Он је научио у породичној задрузи само једну дужност да отправља: или само ове да чува, или само да копа и оре, или само да управља кућом, што му је као члану породице опредељено било, а сад

му треба све послове сам да отправља, па још уз то да оскудева у радној снази и средствима. Одмах је увидео да му треба *више знања и умешности* па да може живети. У том тумарању и довијању за свој опстанак, он је падао у руке, час зеленашу час свакојаком спекуланту, хватао се за свакога као дављеник за сламку и почео да се задужује и пропада. У таквом времену *први је био учитељ, који га је пријатељски предусрео и заштитио што га боли, први је био учитељ, који је осетио његов бол и који се забринуо како да му помогне.*

Шта руководи учитеља да ради на култури народној!

У том времену, кад је сељак изашао из фазе патријархалног живота и први пут пружио руку за помоћ, *осетио се и учитељ позван да више ради, него што је дошле радио,* у том времену кад је се увидело да је прошло време оном веровању: да човек за ноћ може постати паметан или богат, да једна проста сељанка једним благословом може постати спремна попадија или учитељица, да се један народ може култивисати за дан и два; у том

земљашту за рад на новој дужности и новим задацима; у таквом времену, он је знао да нема чаробну палицу, као Мојсеј пред Црвеним морем, па да прекрсти њоме и један народ некултуран претвори у културан, он је знао да он не може имати божанску моћ као Христос, па да слепима вид даје, хромима ход, и воду претвара у вино, *али је знао да се истирајним и систематским радом може много помоћи народу за његово културно развиће, па је зашто и постао културни радник народни у најширем смислу.*

Ну, тим самим већ што је школа један део културе, једна најважнија културна чинионица, а учитељ њен радник логички је закључак да је учитељ само тим радом у школи постао *културни радник*. Закон од њега више не тражи и закон се потпуно задовољава, кад он исправно испуњава своју дужност у школи. Па би онда имао разлога да више ништа не ради ван школе и претпоставимо да је он решен на ту уздржљивост. Али питам ја онога учитеља, који може равнодушан остати онда, кад види на пр. овакав случај. Сељак истерао говеда на поље зими и положио им тулузину да једу. Ко-

се времену и учитељ осетио на сасвим новом шава брише и леди срж у костима, говеда се грче и дрхћу под ударцима кошаве, њихов домаћин завукао се у топлу собу и греје се и очекује да му та говеда ору, вуку терете и дају млеко... Ђубре му се цеди кроз плот и клизи преко пута у неку провалију, а њиве му стоје испошћене пуне боце, оструге и паламиде. Нека смрдљива баруштина кужи му ваздух до пола лета, а он не зна од куда му долази маларија. Може ли учитељ остати равнодушан кад види како тај сељак у кући спава и колико у њој оскудева у ваздуху и светлости, тим бесплатним даровима Божијим!... *Може ли човек идући пућем не уклонити камен, коров и шрње, који му стоје на пућу, и који би још паметан човек шрпео све те сметње на свом пућу?*

Али има још нешто више од тога што руководи учитеља да ради на народном добру, *што је љубав према свом народу и отаџбини. А ко хоће да види и осети ту љубав боље, нека дође у народ да живи. Тамо ће се облагородити, ољеменили и уздићи до толике висине идеала, до које никад није мислио попети се. Тамо ће осетити онакав бол према*

Отаџбини, какав је имао Христос, кад се пред смрт своју последњи пут појео на гору Јелеонску, па погледао на покварени и пун порока Јерусалим и горко зајлакао...

И Доситеј је казао у прилог таквоме раду: Кад се други стварају за моје различите потребе: једни штоје на оружеју за моју сигурност, други земљу ору да ми хлеба даду јести, једни ме одевају и обувају, а други ми доносе из далеких вилајета свакојаке потребне ствари, право је да и ја са мојим учитељским занатом што за њих урадим.

Учитељи српски ревносно следеју свом великом претечи, и ако знају да има људи, који из каквих утопистичких или многих других разлога мрзе и презиру такав рад. Али они знају шта је казао велики и славни светски педагог Русо о таквим људима: Не верујте никад оним светским грађанима, који у прописима дужности човекових тако далеко иду да се у околини њиховој извршити не могу, јер такви космополити љубе Татаре само зато да свог суграђанина више мрзети могу, па зато и раде.

И апостол Јован је казао: А ко је имућан, па видећи брата свога у невољи зашвара

*од њега своје срце, како ми у њему пребива
 љубав Божија? (III. 17)*

*Ко каже: ја волим Бога, а брата свога
 мрзи, штај је лаж, јер кад не воли брата
 свога, којега види, како може voletи Бога
 кога не види? (IV. 20).*

Први почетци — први ступањ — учитељског културног рада у народу

У оном времену кад је сељак преживљавао кризу и прелом у свом економном животу, јавили су се и учитељи спремнији за свој позив од пређашњих учитеља. Крагујевачка Учитељска Школа, основана 1873 године дала је била неколико генерација таквих учитеља пионера, који су положили камен темељац учитељском културном раду у народу тако, да се и данас њихов рад познаје на свима пољима народне културе и да се и данас учитељство српско њима поноси, који су још у животу остали. Они су поред доброг и темељног рада у школи, главну пажњу обратили рационалној пољопривредној грани у народу. Српско Пољопривредно Друштво, онда скоро основано и његова прва литература пољопривредна, као и учење по-

љопривреде у школи, дали су им сазнати, да народ не обделава земљу ни приближно ономе како би требало то да чини, и одмах су се дали на посао тако ревносно, да су неки навукли на себе и народно одело: гуњ и чакшире, *да би народу показали своју унутрашњу и спољашњу гоштовост, колико желе да буду с њима једна душа и једно срце, колико му желе добра.* Они су му у том времену били и политички учитељи, као апостоли онда пробуђених слободоумних идеја. Задобијајући и на тај начин пријатеље у народу, учитељи су их једновремено задобијали и за културне циљеве, те су им постали једноремено и *културни учитељи.*

Као такви радници учитељи су одмах постали главна спона између Пољопривредног Друштва (једине онда привредне устипове) и народа и били увек десна рука Пољопривредном Друштву. Лист „Тежак“ је популарисао пољопривредна знања, учитељи су црпili из њега и предавали народу, упозорујући народ на боље справе, стоку и семе. Данас има пуно села, која су прво семе од детелине примила из учитељеве руке, набављено из Пољопривредног Друштва, која су преко учи-

теља сазнала за гвозден и савршен плуг, за америчку лозу, за ову или о ту врсту јабука или крушака и т. д. *Школске баште* су биле модел за ширење рационалне пољопривреде у народу. Закон им ја тога ради нарочиту пажњу поклатио. А Министарство Привреде са Пољопривредним Друштвом је неколико пута приређивало практичне пољопривредне курсеве за учитеље. И ти курсеви дали су масу одушевљених учитеља пољопривредника и велики број угледних школских башта, које су благотворно утицале на народ. Данас имамо пуно доказа да су многа села почела гајити америчку лозу тек онда, кад је она претходно произведена, однегована у школској башти. А о размижењу благородном воћу у народу преко школских башта и учитеља, шта би се тек могло казати из онога броја од *двадесет милиона динара* колико Србија извози годишње воћа, колико има ту воћака које је учитељска рука окалемила, колико америчких винограда у народу, који за свој постанак имају да благодарне само учитељу, колико ли је плугова, дрљача тријера, вејалица, жетелица, вршалица и т. д. само учитељска иницијатива унела у народ.

Једна добра школа са школском баштом и добрим учитељем била је прва оаза у про-
 сираној и некултивисаној пустињи народној.
 Колико има села, која су само тим путем
 препорођена, а колико њих остало у назад
 само зато што нису имала учитеља и школу.
 Колико један учитељ само тим радом може
 да допринесе селу показавши овај пример. Ја
 знам једно село, у коме пре 20 година није
 било школе. Оно се налази у једној дубодо-
 лини планинској, кроз коју тече једна бује-
 вита река, која је својим наносом на све стране
 посејала била пустош и камењаре. На таквом
 једном камењару подигнута је школа и до-
 веден учитељ, али срећан учитељ такав, о
 чију се ревност нису могли обити ни највећи
 каменови белутци. За кратко време школа је
 засијала у селу најлепшим украсима око себе,
школском баштом, ђчелаником и воћњаком.
 Нигде се око ње није познало да је био ка-
 мењар. Сва је школа окружена зеленилом, ро-
 јевима чела и мирисом и привлачила масу
 грађана из оближње вароши да ту проведе
 лето са својим породицама. Док није било
 школе, није било ни једне окречене куће у
 селу, данас нема ни једне куће у том селу,

која није окречена и споља и изнутра и која нема бар по неколико благородних воћака из школске баште. *Пре школе у том селу била је само једна јабука и једна крушка караманка, које су привлачиле децу из целог села да њима прешерају жељу, данас само то село извози 5 вагона јабука и крушка годишње.*

То је био први ситицањ учитељског културног рада у народу. Добро уређена школа са угледном школском баштом и учитељевим непосредним утицајем на ширење рационалне пољопривреде у народу. Други је

Учитељски рад на културном удруживању народа

(Други — виши ступањ Учитељског културног рада)

Култура је широк појам. Она обухвата више и многоструких послова. За такве многобројне послове треба много руку и много снаге. Да би се снага народна што боље искористила за културне сврхе, потребно је било удружити га, јер удружена снага осигурава веће успехе. Сељак је већ иначе изишав из породичне задруге упућен био на удруживање. А удруживање је народа посао, који

такође тражи пионера. Први је посао био на том пољу удруживање пољопривредника у *пољопривредне подружине*. И оне су дело учитељске активности, које су поглавито учитељи оснивали и одржавали и преко њих одржавали везу с народом за ширење пољопривредних знања.

Затим је дошло удруживање народа у *Земљорадничке Задруге*: кредитне, потрошачке, млекарске, произвођачке, набављачке и т. д. које су такође учитељи основали, које они и данас оснивају и у њима раде и преко којих су извршили један велики преображај у народној економији и пољопривреди.

Године 1909. било је свега у Србији 615 земљорадничких задруга у којима су радили 410 учитеља. Кад се узме осталих 205 земљорадничких задруга, од којих су најмање половину основали учитељи, па одатле премештени, онда се сигурно може рећи *да су четири петеине земљорадничких задруга у Србији дело учитељско*. То је знао творац њихов у Србији г. Мих. Аврамовић, те се на првом конгресу задруга у Смедереву 1896 год. обратио учитељима оваквом изјавом.

„Учитељи наши одликују се толиким

летиим особинама, да не би имали потребе
 тражити бољег и савеснијег пропагатора за
 земљорадничке задруге ни у једној другој про-
 фесији, кад би они били само мало поште-
 ђенији од самовоље и гоњења озго. Код њих
 се ретко појављују прохтеви, које код вели-
 ког дела свештеништва налазимо. Они су обично
 сиротињи и не желе своје сиромаштво мењати
 ни за каква блага сћечена спекулисањем и
 опшимањем. Њихова су срца веома осетљива
 и кадра да приме у заштити све што је
 добро и узвишено; то су вам људи које још
 и данас после толиких ломљава и горких
 искушава, загревају идеали о бољој срећи
 друштвеној, о благостању и задовољству сва-
 кога човека, људи, који су највише користили
 народу и држави нашој, па ипак они се тако
 немилосрдно гоне с једног на други крај Ср-
 бије“. Ово је о учитељима изречено пре 16
 год. кад је свега једна десетина учитеља
 радила у земљорадничким задругама и кад
 свега у Србији није било више од 20—30
 земљорадничких задруга, а шта ли би исти
 говорник имао сад да каже кад Србија сада
 на раду има око 900 земљорадничких задруга,

створених већином иницијативом и трудом учитељским?

Шта су земљорадничке задруге од свога постанка до сад постигле у Србији, простор чланка не допушта изнети историју једнога таквога обилатога рада, то зна сваки писмен човек, који је по што год читао о њима, а зна и неписмен, који је слушао о њима или суделовао у њиховом раду; али по ономе шта су поједине задруге постигле, најбоље се види успех тога рада и колико су учитељи као главни пионери његови задужили њиме свој народ. Тако н. пр. једна задруга о свом десетогодишњем раду пише у извештају овако:

„Пре оснивања задруге село је изгледало у економном погледу овако:

Село није спадало у ред богатих села, јер је више од половине грађана куповало хлеб сваке године, нити се одликовало каквим особитим производима. Горе што је имало, исекло је и распродало. Сви старији људи дуговали су Управи Фондова, сви млађи зеленашима. Просечна цена интереса варирала је од 2 до 5 гроша на банку месечно. Више од половине сељака орало је *дрвеним*

плуговима. По где које парче могло се видети засејано детелином. За сточну репу нико није ни знао. Село је увек било на дугу код Пореског Одељења са 15.000 дин. Ни по чему се не види да је било каквог систематског рада на побољшању пољопривреде у селу. Једина од модерних установа, коју је задруга затекла била је Стрељачка Дружина, чији су чланови били удружени у њој могли корисно да послуже, као згодан материјал за земљорадничку задругу. Али утрошена снага на партиске размирице, укупна друштва, и друга разна разочарења није могла да прионе новој идеји, која им је понуђена, што се видело одмах при оснивању задруге, јер баш они људи, на које се највише рачунало за тај покрет, а који се иначе у грађанству највише чују, воде прву реч, најмање су готовости показали при оснивању задруге“.

Ето такво је стање земљорадничка задруга, у том селу затекла: *ошћу неверљивост, презадуженост, ошћу клонулост и примитивност у раду. Пронашавши такву дијагнозу, учитељ се одмах дао на посао. И после 10 год. рада у том селу његова земљорадничка задруга подноси овакав извештај:*

„Земљорадничка Задруга је унапредила пољопривреду у селу, уништила дрвен плуг и заменила га најсавршенијим гвозденим, унела је у народ свест о штедњи, поправила кредитно стање у сељака, смањила и зеленешки интерес од 5 на 1 грош на 10 дни. месечно, побољшала просветно и морално стање задругара, увела млекарску рационалну индустрију у селу, прокрчила пут новим завојевањима задругиним. Таквом успеху једне задруге за релативно кратко време мора се сваки искрен човек зарадовати. Школа и Земљорадничка Задруга су у овом случају биле сестре. Школа је помогла Земљорадничкој Задрузи да се установи, а земљорадничка школа помогла школи у просвећивању народа уносећи у задругу корисне књиге и листове“.

Али свега тога, па ни те задруге не би било, нити би село у опште знало за те успехе, да није било учитељеве иницијативе и његовог неуморног рада. Зато му задругари овакву благодарност изјављују: *Ти си нас господине за 10 година, више унапредио, него што смо ми сами за 50 год. могли унапредити. Ми ти се за то не можемо никад одужити, нека ти Бог плати.*

Ал' колико има таквих учитеља? питају многи који са неповерењем гледају у учитељев рад.

Таквих учитеља има много кад Србија има 900 земљорадничких задруга и уопште две трећине културних штековина само од учитеља.

Културни рад учитеља на просвећивању и васпитавању народа.

(Трећи и највиши ступањ учитељевог културног рада)

Да један народ постане свестан, духовит, јак и идеалан, није довољно да он буде само имућан, већ треба да је и *просвећен и васпитан*. Васпитање је народа најтежи и најделикатнији проблем људски. Учитељи се баве тим најтежим проблемом. *Школа* поглавито служи том циљу. Али на људе утиче поред школе, *кућа и друштво*. Учитељ мора да утиче и на те чињенице да би имао успеха у свом раду. Он мора да васпитава људе и ван школе, он мора све васпитне утицаје да хармонира. Отуда и видимо учитеља као главна чиниоца у свима установама, које имају да васпитају друштво, као што су: народне библиотеке, читаонице, пев. друштва,

стрелачке дружине, гимнастичка друштва, Културна лига Друштво за школску хигијену и народно просвећивање и т. д. Једини је учитељ у могућности да њихово благотворно дејство пренесе на народ. Зато се такве установе не могу ни замислити у народу без учитеља. Јер није довољно само образовати установу па је оставити народу, већ треба у њој радити и одржавати је, а ко други одржава такве установе, него учитељи?

Али има још нешто важније од тога што многи губе из вида кад покрећу такве установе. Ми имамо пуно културних и просветних установа, али још немамо културан и просвећен народ. Имамо *форму*, али немамо *суштину*, значи, да нам *треба од сад радити на поправци суштине*. Треба *створити и нарочито васпитавати поједине типове*, треба *годинама и систематски васпитавати читаве генерације*, *спремати их за више културне задатке*. То је највиши и најтежи *стапен културнога рада*, који *такође припада само учитељима*.

Да би учитељи одговорили том највишем задатку свом, треба држава да им створи мо-

гућност за то: бољом сиремом њиховом и бољим положајем у држави.

З а к љ у ч а к :

Култура је циљ човекова рада, која га води срећи, савршенству и благостању.

Културни радници су они људи, који раде на култури народној.

Међу најважније културне раднике спадају учитељи.

Учитељ поред школског рада може корисно послужити и народу ван школе где живи.

Учитељу отежавају рад неуређено школско и учитељско стање, које се може поправити брзо, ако се хоће.

Учитеља изазива на културан рад његова дужност и љубав према Отаџбини и Народу свом.

Учитељ се сматра као важна културна чињеница у сваком народу, па и у нас.

Учитељ је у Србији створио две шрешине културних тековина. Немачки су учитељи ујединили Немачку и Српски ће учитељи ујединити Српство, ако им се да могућност за то.

Зашто је у интересу земље довести учи-

школошко стање у бољи ред за бољи учитељев културни рад у народу.

У многим местима данашње централне Немачке стоји записано. „Овде су некада живели Словени“. А која је то сила, која је уништила Словене тамошње? Да ли само мач и сабља? Не, већ *културна поплава*. Бојазан је да се и за Србију некада не каже: „Овде су некада живели Срби“, ако се не култивирате.

Пре неколико година кад је Бугарска мобилизовала своју војску и извела на границу Македоније, тамошњи Срби уплашише се. А њихов један просвећен земљак рече: *Не бојте се њихове војске, да нам само њихови учитељи не дођу, они су опаснији и силнији од сваке сабље и пушке.*

Наш народ показао је довољно готовости да се може култивирати. Он је нама дао: и ђака и војника и посланика, кога смо ми хтели и снагу и богаство своје. Време је да ми њему дамо оно, што он нема. А шта је боље од тога, него отворати му очи да боље види.

И Доситеј је казао: *какве вајде имам ја*

од моје мудрости и знања, кад нико од тога нема користи сем мене једнога.

И Христос је казао: Не закопавајте дарове Божје, јер ћеће бити кажњени.

И Византија је пројала доста и зато, што је сву своју мудрост скривала у зидинама цариградским.

Кад то знамо, онда ћемо знати, шта нам је дужност од сад радити: помогнемо ли народу, помогли смо себи. А да би могли помоћи народу треба да помажемо и пружамо руке један другоме, да се саглашавамо и хармонизирамо у раду. У томе лежи спас свију нас!

Милутин Станковић, учпт., Београд.

УЧИТЕЉИ — ЊИХОВ ЖИВОТ И РАД

Кал почињем да пишем о учитељима и народној школи, чини ми се као да гледам сеоску школу запуштену и заборављену од свију и свакога. Пред очима су ми њени прашљиви и чађави зидови, прљав под и димљива пећ, крај које спокојно дрема какав издрпани сеоски лењивац пушећи мирно своју лулу. Учитељ га не гони због његовог нерада; јер ако он оде, због неплаћања, нико се други неће служитељског посла примити.

Из тескобне учионице бије задах и мрак; окна прозорска мутна и прљава, већином изразбијана, а отвори запушени ћачким шаловима и шубарама. Бацн жуборе и раде неки писмени рад, а за столом седи замишљен и суморан сеоски учитељ у јефтином и давно

похабаном оделу. Седи и срачунава колико му динара треба још узајмити до 1-ог, да би остао жив, и где ће наћи који цак брашна у селу на вересију, јер је у кући давно нестало и хлеба и пара. Или се довија како ће умолити сеоског ћату и кметове да на школски дрвљаник дотерају коју цепаницу дрва и за школу купе једну добру метлу и мало креде!

Овде ми се отвара пред очима сва мизерија наше народне просвете и рада на народном просвећивању. Излази ми пред очи живот чемеран и тужан, пун пустоши и душевних и физичких мука, чамотиње и заборава, који убија душу и умртвљује и најјачу снагу.

Излази ми пред очи све оно што је довело догле, да млади људи данас бегāju од учитељске службе, да народне школе остају празне и да држава, у невољи, попуњава учитељска места „учитељима“, које регрутује из редова бивших подофицира, калуђера, истераних гимназиста, па чак (био је случај) и негдањих робијаша — и њима мирне савести поверава васпитање будућих грађања Србије дајући им облигатних 50. дин. месечно, ко-

лико у XX. веку у Србији износи почетна плата учитељска!

Али ми се сад јавља и једна друга слика, светлија много од оне прве.

Из овог мртвог живота сиротиње и заборава, где се годинама чамп и вегетира са 50 до 60 дин. у каквом забаченом селу, далеко од просвећеног друштва тако неопходног интелигентном човеку, мени се пред очима издвајају хероји, који гину на просветном и културном пољу свога народа, а чије заслуге, пожртвовања и напори остају непознати, често пута презрени и запостављени.

Из оне чађаве школе, у коју држава шаље људе на гладовање, често се јављају учитељи, који савлађују све невоље физичке глади и сиротиње, не постају песимисте, нити се љуте на неблагодарност друштва, већ улазе у народ да буду носиоци прогреса. Заборављајући себе, они полазе да служе другом.

Они оснивају земљорадничке задруге и бесплатно раде у њима, оснивају народне књижнице и читаонице, растурају у народ књиге и листове, држе курсеве и предавања за обуку неписмених, заснивају угледне школске баште, са којима пружају очигледно ос-

новна пољопривредна знања сељацима, а поред свега тога с одушевљењем врше у школи једно од најтежих занимања људских — уче и васпитавају децу.

И такав један учитељ народни, који проводи живот да користи ближњем, заборављајући себе, радећи за другог све, за себе ништа, живећи стално без гроша у џепу, устајао је у времену личног режима да буде будиоц свести народне да брани права његова и да буде заточник слободе његове.

И ја као да гледам слику једнога зимског дана: залеђена поља покривена снегом преко њих северац пева своју ледену песму, а преко неравног сеоског пута труцкају сељачке тањижице, које спорим кораком вуку сеоски коњићи. На колима је породица учитељева. Нејака дечица цвокоћу од зиме, а напред с кочијашем у танком иберцигу и старом шеширу, помодрио од зиме, седи учитељ и размишља о правди људској, која га сад у невреме премешта с краја на крај Србије зато, што је поштено мислио и одушевљавао се идеалима народне слободе.

То је ето било у временима кад је пони-

кла она позната фраза : да су учитељи гробовима деце своје обележавали путове у Србији.

А за све ово дошла је дивна благодарност у садашности од стране првака народног покрета према учитељима према највернијим апостолима њихових идеја.

Изгледа као да су баш ти људи, за које су учитељи залагали море снаге и пожртвовања, да су баш они на томе радили да онај стари идеализам код учитеља униште, да нам целу прошлост учине илузорном, бесмисленом. Код старе гарде учитељске, због свега тога наступали су моменти највећег разочарења и према људима и према времену за којим су жудели.

Код тих је људи сломљен, увређен стари понос стечен годинама борбе и племенита рада. Већина је учитеља била поносна том прошлостју, која представља једну сјајну периоду нашег живота, један светао пример служења своме уверењу и рада на општем добру. Да беше макар у новом добу кога, да ода бар морално признање и призна оно место части учитељима, које су заслужили, па би и у том било бар каква успеха. Али место свега тога наступише разна вређања и под-

цењивања учитеља, отимање расписима њихових законитих права и т. д. Иза периода гањања у прошлости, дође ера багателисања и презрења у садашњости. Као награда и признање оних, које поменусмо према апостолима напредних идеја и носиоцима прогреса у народу, дошло је у материјалном погледу смањивање плате учитељима, давање *већини* учитеља мање награде но што је била пре 30 година, а у моралном — чл, 32., један нечовечан атак на слободу савести и исказивање уверења.

Учитељи су, у материјалном погледу, доведени до ивице пропасти да постепено умиру од глади. И ми питамо: може ли, у маси простог народа, имати *ауторитет* и снаге за рад човек, који сиротињом својом изазива сажаљење код сељака, а код неких подсмех и багателисање: Ми овде истичемо само факат, да је учитељу сада, за првих 20 год. службе, плата мања но што је била кад год пре 30 година, кад су потребе биле мање, а намирнице далеко јевтиније. По садашњем закону учитељ за првих 20 година службе *мање* прими од државе но што је за првих 20 година примао по Новаковићевом закону. Како

до 20 године велики број учитеља или изумире, или се разбегне из ове тешке и незахвалне службе, то и сувише пезнатан број остаје који доживи повећање плате, која пред крај каријере наступи. Из тога се види, да се тим повећањем никаква корист маси учитељској није учинила. А интѣресантно је: да су те мизерне почетне плате учитељске у садашњости дали баш *они*, који су још пре 30 година тражили у скупштини, да почетна учитељска плата буде још онда бар 1.000 дин. годишње!

Пада у очи да се у овоме просветном хаосу, застоју и расулу не сети ни једна политичка група, која има утицаја на ток државних послова, да изађе с детаљно израђеним просветним програмом *за чије би остварење везивала свој описана на власти*. Нити се пађе министар, који би као услов за примање тог ресора истакао просветне реформе и тражио средства за извршење њихово. Изгледа да нико није ни долазио на то место са израђеним погледима и студијом о каквим реформама или с неким прочишћеним просветним уверењем, које би као министар просвете желео да оствари, него је многи тек

понешто почео о томе размишљати и распитивати се као министар. О каквом државном просветном програму, који би остваривале све странке мењајући се на управи земље — нема ни помена. Значи да уопште у нашем друштву и нема никаквог просветног уверења, никаквог вишег смисла о напретку просвете, ни увиђања потребе да се на томе ради.

Просветно питање утонуло је у лавиринат опште грабежи и личних рачуна, који су од свега пречи и при којима се често интереси појединих људи испрече пред државним, и место свега другог они постају принципом странака, за које се оне боре и копља ломе.

За овакву политичку борбу разуме се да учитељи нису више потребни. У времену кад су поједине странке често постале средство за извлачење ништавних људи на површину, код којих нема ни срца ни ума до само чисте шпекулације, дрскости и бестидности, учитељи су били ти, који често кваре политичке рачуне. Зато је се неким политичарима, код којих су „чојство“ и благодарност непознате биљке, учинило да је далеко лакше владати испросвећеном масом на пар-

тиском збору, кад у тој маси нема оних, који чисту истину траже и помажу да је народ сазна. Зато је и дошао чл. 32. којим су уставна права учитељима одузета и грађанско достојанство и право њихово спуштено испод права њихових фамулуза! И нашло је се људи, који су ово све могли учинити, и који у погледу слободе *другом* ускраћују оно, што допуштају *себи*, па се ипак пред народом зову слободњаци, који све то веле, раде у интересу народне слободе и напретка државе!

Изнели смо у кратко тешкоћу учитељског живота и рада, показали смо каква је пажња државе према учитељима и старање њено према школи; али је интересно видети како све ово, што поменусмо, стоји према потребама државним и животним интересима нашега племена. Да ли рад државе у овом погледу одговара потребама и интересима народа? Са неколико потеза покушаћемо ово да представимо.

Треба се десити пред сеоском школом у дане кад се врши упис дорасле деце у школу, па видети и чути ларму и свађу сељака око тога чије ће дете бити примљено у школу.

Од стоотине дорасле деце за школу, у великој већини оштина уписује се у школу 10—15, а за остале нема места. За њих остају школска врата затворена.

Просветна статистика министарства просвете не износи нам податке, који су најважнији, а који би најбоље обележили културни ниво на коме стојимо и назадак у који тонемо. Статистика нам не износи: колико сваке године имамо дорасле деце за школу, *а колико се од њих уписује у школу.* Тада би видели да су и данас у Србији за 80% дорасле деце школска врата за свагда затворена; јер немамо ни приближно потребан број школа, а још мање учитеља.

Школа немамо, учитеља немамо, кадар учитељски, у оскудици учитеља, прошарап типовима најгоре врсте, који у учитељству пађоше ухлебија.

Учитељ стари апостол слободе и прогреса, носиоц радикалних начела и идеје народног суверенитета, стоји сада збуњен, разочаран, клонуо. Садашњост, за коју је се борио, о којој је сневао и идеалисао, немилосрдно је порушила у њему негдање идеале, који су га негда бацали у занос, покретали

на борбу, рад и одушевљење. Многи су се задовољније осећали у ери реакције, која их је гањала по у слободи, која их је разочарала.

Мора да је и сувише тешко у души правог народног учитеља, који увиђа какву би улогу требало у народу да врши, а како су му снага и рад неприликама спутани.

А можда ни једном народу у даном моменту није потребније било обратити пажњу на народно просвећивање и на стварање *широко спремијих* народних учитеља но што је потребно нама у садашњости, где сеоског учитеља, поред рада у школи, чека исто тако важан културан рад ван школе на пољу, националном, просветном и економском.

У народу у коме се на 90% не може утицати штампаном речју, колико важна и судбоносна улога може да буде спремног народног учитеља, који је непосредно у народу и који је тамо често једина спона између културног света и неписмених заосталих сељака.

А како је то све друкчије у нас!

У селу царује мрак и глупост; сеоски свет још тоне у незнању и сујеверју; сељаци пропадају морално и материјално; на доста

места алкохол, крађа, коцка и блуд облигатно је занимање старих и младих; сеоско женскиње показује примере поткрадања из куће, кинђурења и разврата; омладина се васпитава картама, ракијом, псовком и крађом. А држава схватајући озбиљно све то и појимаћи велики утицај просвете на бољитак народа — шаље у народ рашчињене калуђере и друге пропастице да врше дужност народних *васпитача* и као такви пораде на његовом умном, моралном и материјалном преображају! А оно што има истински спремних учитеља у селу, оставља да се губе у најгаднијој борби са сеоским кметовима око издржавања школе.

Шта све значи та борба око издржавања школе и колико је она штетна по наставу могла би се читава расправа написати, и ми не можемо прећи да ту штетност бар у главним потезима и овде не обележимо и не истакнемо тешкоћу учитељског живота и рада у овом погледу.

Ни један посао људски не захтева више душевног спокојства, мирноће и прибраности но посао учитељев. Управо рећи та прибраност и душевно спокојство главни су услови

успеха у настави Суморност, забринутост, нерасположење учитељево прелази и на децу и стварају од школе мучилиште. Чим су настави нема занимљивости, тоpline и веселости — нема ни пажње дечје. И онда наступа одржавање дисциплине принудним средствима — школа постаје мучионица душа дечјих и учитељеве. Боље рећи они се тада узајамно муче.

Чим с врата још угледају на лицу учитељевом нерасположење и љутњу и децу одмах обузима досада и нервоза. И у колико се љутња учитељева повећава, у толико немир дечји расте. Отуда је она истина да су код пргавог, суморног, нервозног учитеља деца немирнија и дисциплина најгора. Тешкоћа учитељевог рода састоји се у томе, што му је свакодневно потребно и сувише велико *усиљавање* у раду. Да би иоле успеха у раду било, он мора запети свом духовном снагом — што код многих других занимања није случај. То је и разлог што се учитељ после двочасовног рада осећа потпуно заморен малксао — и што занимање учитељево *руши* *живце* више но икоје друго.

Учитељу је дакле више но иком другом

потребно владање собом и љубав према позиву. Међутим, како смо у току овога чланка изложили, сви услови, под којима српски учитељ живи као да су намерно удешени да у њему сломају и једно и друго.

Причао ми је један сеоски учитељ у једној запустеној сеоској школи:

— Видиш, чим преко прага ујутру уђем у ову почадицу тескобну учионицу, чим деца устану и почну молитву, поглед ми падне на онај одваљен штукатор, неокречене зидове и прљави под. А то ми изазива у свести и друге неуредности. Сетим се да на дрвљанику никад нема довољно дрва, да школа никад нема ваљаног служитеља, јер га добро не плаћа, да двориште и башта нису ограђени те је немогућ ма какав рад. Промислим, да сам снагу строшно упорно се борећи да све ово буде друкчије и да успео нисам. И одмах ме обузме љутња и нерасположење. Одмах се помислило оно лепо расположење за радом. Ја се осетим сам усамљен и заборављен и од државе и друштва. Изгледа ми да смо и ја и ова чемерна школа чињенице о којима нико не води рачуна — и то ме боли, љути. Отпочињем рад. Радим монотono, до-

содно — не онако, како бих радио да је све ово друкчије....

* * *

Кад се узме у обзир све ово, што доведе рекосмо, сва питања која овде додирнусмо, покрет учитеља за коренитим просветним реформама и побољшањем учитељског положаја има свога великог значаја и оправдања.

Дужност је онима, који државом управљају да овом несносном стању у просвети, које добру народа не води, извођењем потребних рефорама учине крај, а да тиме учине и правду учитељима. Ако не ради самих учитеља, оно ради напретка народне просвете, која је темељ демократије и будућности њене, темељ напредног самоуправног живота народног за који се годинама с пожртвовањем борисмо и на који толике лепе наде полагасмо.

Драг. М. Михаиловић. учит. Закута.

УПРАВА И НАДЗОР НАД НАРОДНИМ ШКОЛАМА

1. Нема установе која би могла напредовати и успешно вршити своју задаћу без смишљеног управљања и надзора над њом. То што вреди за сваку установу у опште вреди и за народну школу посебице. Намењена искључиво народу, који још не увиђа њену велику вредност по свој живот, народна школа потребује разбориту управу и смишљен надзор са појачаним правилима и иницијативом оних, који ту управу и тај надзор чине. Јер овакав „надзор“ какав је код нас данас, то и није надзор, већ једна залудница, која ни мало не доприноси напретку наше народне школе. Целе године наша народна школа *нема ни најелементарнијих својих потреба*, школа као зграда од цигло четири зида без икаквих других просторија потребних за децу, *убија физичко здравље дечје* и онемогућава правилан развитак дечјега духа;

деца у највише случајева без икаквога наставнога материјала — а код нас се на крају школске године шаље „школски надзорник“, да испита успех учитељева рада и ништа више. Надзорник тај посао сврши за *један дан* и идуће године све иде по старом: школски живот тече истим током из простог разлога, што су остале исте околности, под којима се он развија. Јер испитивање погодаба под којима се он развија и отклањање штетних погодаба по његов правилан ток и успех, није задаћа данашњих школских надзорника, који на крају школске године обилазе наше народне школе, већ „оцењивање учитељевог успеха“.

Према томе ствар је јасна: да наша народна школа добије боље услове за своје напредовање; да настава у њој тече правилним током; да се дечји живот правилно негује, крепи и упућује — *преко је потребно стално расмањрање и поправљање услова под којима живи наша народна школа* а не само „оцењивање учитељевог успеха“ — једном речи: осем управе наших народних школа овакве каква је она данас нужно је имати сасвим другојачију организацију управе народних школа у коју ће спадати и установа *сталнога школскога надзора*.

2. Зато је нужно на првом месту дати одговор на питање: *Каква треба да буде ор-*

ганизација управе и надзора над нашим народним школама? Дух, који провејава кроз организацију управе и надзора над нашим народним школама мора да буде *центрилистички*. Према свему томе при Мин. Просвете нужно је створити нарочиту управу нар. школа, коју чине: *Директор* основних школа, који је шеф осн. наставе у Србији, *2 земаљска инспектора* који су у исто време и инспектори нар. школа за град Београд, *3 учитеља* нар. школа, од којих морају бити двојица из осн. школе, које изbere Скупштина Учит. Удр. тајним гласањем; *правни референци* Минист. Просвете и Секретар Управе. (Чл. 147. предл. зак. о нар. школама).

На тај начин они ситни и многобројни послови, који под данашњим стањем ствари падају на Мин. Просвете као политичку установу, која треба да има сасвим другу задаћу, били би правилно распоређени и све стране школскога живота имале би своје добре познаваоце, које би их умели и могли направљати на корист целог школскога живота. То захтева природа школскога живота у опште и чинилаца, који дејствују на њ и чине да он заузима овај или онај облик и користи или омета општи напредак народа, коме је народна школа намењена.

3. Унутрашњи живот наше народне школе увек ће у многоме зависити од учитељеве

личности па ма какви били други услови за њено напредовање. У томе погледу и лежи велика истина оне мисли, да је учитељ душа школе. Но имајући па уму данашње учитељево опште и стручно образовање, све околности његове и школскога живота, однос школе према држави и средини у којој је, за напредак основне неставе наше, пужно је да она добије помагача, који ће у свакоме моменту бити у могућности да отклони сваку прспреку па односила се она на унутрашњи или спољашњи живот школе.

Данашње стање ствари у томе погледу сасвим је рђаво. Услед оскудице људи са стручном спремом за тај посао учитељски посао врше на многим местима људи са квалификацијама, које су сасвим недовољне за тај посао, због чега се наставнички посао или слабо врши или не врши никако и то се продужава у недоглед — јер школа нема блискога надзора, који би тако стање ствари окренуо на боље. Живот је данашњег учитеља у материјалном погледу тежак, душевност народа, који се у овоме моменту налази на прекретици изгубивши ону стару патријархалну чедност, не даје учитељу оне дубоке моралне потпоре, која челичи и храбри на издржавање напора у послу, који не даје тако видне резултате — и учитељ приморан бригом за одржање и што погоднији матери-

јални живот свој и своје породице отаљава свој посао више занатлијски и кулучарски а нема никога, који би га морално уздигао, умно окрепио и упутио на пут нових метода у наставноме послу, који се посведневно усавршава. Школа је данас у погледу издржавања врло рђаво. Она нема ни најелементарнијих потреба својих.

Тако стање ствари трајаће све дотле докле наша народна школа не буде имала сталан надзор — представљен у школским референтима, чија ће дужност бити да горње неприлике школске из корена и брзо лече. Њихове квалификације и дужности прописане су у предлогу овога закона од чл. 141—146 закључно.

4. Да би овако организована управа над народ. школама могла успешно вршити своју дужност онако како треба — она треба да је аутономна т. ј. она треба да има законске моћи и права да своје назоре у дело приведе. Данашњи положај Просветнога Савета да даје савете, који се не морају примити не сме ни једним делом да пређе на Управу нар. школа, чији чланови треба да решавају а не да саветују. Зато, решење чланова Управе народ. школа, као људи стручних за свој посао, морају бити обавезна за све и свакога, иначе би њихова дужност била илузорна.

Исто тако не сме бити непромењен до-

садањи положај *управитеља народ. школа* и *школских референта* (школ. надзорника). Бити управитељ школе, непосредно осећати њену беду, видети њене недостатке и узроке њених недостатака, а бити у положају из кога се то само може посматрати а не и лечити то значи играти се школе и намерно онемогућавати извршење школске задаће. Но тако не мора бити све донде, док у школском одбору седи као његов председник човек, који у огромној већини случајева има једну једину задаћу, да смањује издатке на школу и да омета њен напредак. Зато је нужно да управитељ школе у исто време буде председник школског одбора и наредбодавац у требовањима наставних средстава и других школских потреба, за које је данас врло тешко ангажовати људе из школског одбора, који не могу увиђати њихову потребу.

То исто важи и за школске референте. Њихов досадањи т. рећи потчињени положај властима, које су позване да штите и унапређују школу, не сме да остане у истој стању. Имати задаћу унапређивати школу а не смети и немати права казнити општинске часнике, који су у многоструком одговорном погледу свега другог, за данашње стање школе — то значи бити немоћан успети у својим дужностима. Зато је нужно да школски референти имају осем дужности и права, која ће

им гарантовати успех у тим дужностима т. ј. они треба да имају права кажњавати председнике и чланове месних школских одбора и председнике политичких општина за невршење својих дужности према школи. Без тога права они су данас под оваквим односом школе и општине илузорни, као што ће остати илузоран и напредак наше народне школе.

Драгољуб Н. Димитријевић, учит. Гложани.

ИЗ ПИСМА ЈЕДНОГ УЧИТЕЉА

Са каквим расположењем — питаш — ме улазим у школу? Хм. Са каквим? Ја у опште, од како ме држава назва господином, и не знам ни за какво расположење. У моме речнику нема речи: „хвала богу“; ја никада не устах од своје трпезе а да на њој оста што год за вечеру; редак је дан, да ја кроз поцепане опанчиће на ногама своје деце, не видим њихове прстиће; ја никада нисам без менице у џепу, и не запамтих дана, да ко од мене не потражи дуга. Зар се човеку може покварити расположење, кад добије писма од оца, у коме, измеђ осталог, стоји: „Сине, ваљда нећеш дозволити, да под старост просимо кору хлеба?“; Зар и то може покварити расположење, кад је момак два сахата пешачио до вароши и вративши се рече; „господине, вурунција вели, док не платиш старо неда више на вересију,“ зар и то може по-

кварити расположење, кад пре но што уђеш у школу, добијеш масу писама, у којима има и оваквих порука: „госпои учо, треба ми паре немогу те више чекам, ако је за вајду доста је.“ Најзад, зар то може покварити расположење, кад ти се деца онако дечији радују врбици, а ти на њихова безазлена и слатка питања: јеси ли нам тата, купио ципеле — окрећеш главу и бегаш из куће.

Ето, са таквим симптомима расположења свакодневно улазим у школу. А моји ђаци? Они су осуђени да гледају невољу и мрзост пред собом. Њихово знање — благодарећи данашњем „савременом“ програму — свакодневно долази у опреку с разумом. Мој ђак зна да пропућује цело Балканско полуострво по мапи, а никада није видео жељезнице; мој ђак зна Никодима из Ариматеје а не уме прочитати обичан позив; мој ђак зна колико има министарстава а незна отпевати ни једне патриотске песме. Кад рекох песме, замисли молим те, да сам и ја покрај целокупног мог прозаичног живота, морао и певати с децом. Научио сам их да знају за испит бар једне. Али и она је огледало мога расположења. Да. Научио сам их ону: „Ој облаци мутни—суморни.“.... Ох да је да их чујеш. Да знаш како мутно и суморно певају. Њихови гласићи одјекују и подражавају глас погребних звона. Кад би ко слушао, и ако ме

не познаје, сигуран сам да би реко: „*ово је рефрен учитељева живота.*“ Није ни чудо. Четири године како они пред собом имају мутна, наоблачена и суморна *господина*; четири године они не видеше од срца насмејана свога учитеља; толико година они добијају тужан и готово увек — без узрока — зловољан поглед свога васпитача, чији су идеали раздробљени о стену, којој је име *борба за оцшанак*. Стога они, с правом и често изговарају: „не ваља“ кад их ко упита: какав вам је учитељ?

Питам ја сада тебе: ко овде добија? Држава, школа. народ или ја? Ако те то буни, онда ти ја одговарам: *губимо сви*. Мене је држава направила слепцем што ми је дала плату, која је била мала за време од пре тридесет година; ја сам се оженио и од једног слепца постадох два. Моји су ђаци слепци јер не видеше доброте, не познаше истине, нити ће је са оваквим знањем видети ни познати; моја су деца слепци јер сам ја приморан да будем *њихов гробар*, немајући честито ни хлеба да им дам, а то ли да их школујем. Ја им под овим условима ничега не могу дати јер упоредно с њиховим растењем расту потребе и трошкови, а једе се два пута више но што држава даје и ја за десет година моје борбе поједох тачно три и по

године у напред. А шта ће тек бити кад деца одрасту? Биће слепци гори но отац им.

Држава тражи од мене, да будем војник, отац, чиновник и као такав да репрезентујем ред у коме сам. А чиме? ха ха ха! *са осам гроша дневно*. Зар то није иронија? Зар наш посао не вреди више платити од *половине наднице једног обућарског радника* после трогодишњег шегртовања? Зар држава не тражи од нас оно што и од официра? Не школујемо ли се и ми колико и официри? Не једемо ли и ми колико и официри? Нисмо ли и ми сипови ове земље као и официри? А да ли смо плаћени бар *половину* колико официри? Не. Држава тражи од мене да репрезентујем учитеља и у селу и у вароши; да будем углед поштења и скромности; да предњачим у свима културним установама; да своје понашање подешавам према свима и свакоме; овластила и мало и велико-продавце да смемо бити њихови бесплатни агенти, да би народу користили; да растурамо културу у школе и ван ове. Зар је то мали посао за наше измучене груди и изгладнеле стомаке и то за колико? За осам гроша дневно. *O tempora o mores!* Зар та наша мајка-отацбина — не личи на ону маћеху из „пепељуге“, која је пастиорци дала толико вуне, да опреде за дан колико не може опрести за годину? Наша је држава дала толико дужности и сваког

дана додаје нам све више и више, а плату пам и намирнице рачуна од пре тридесет година. Није ли Србија маћеха учитељима?

О драги друже, све те дужности ја испуњавам тако тачно и још тачније него што је тачно. Зар то није репрезентовање учитеља кад сваког месеца по два пута скидам капу пред сеоским патентираним трговцима да ми *појачају* меницу, да бих одговорио својим обавезама, а држим предавање против зеленаша и завода; зар то није репрезентовање учитеља, кад од *другог до првог* мој џеп не види гроша од моје плате већ живим на вересију и стално мољакам по кога да ми позајми коју банку; Зар то није репрезентовање кад један сељак дајући једном мом колеги банку на зајам рече му: Бре учитељу, што та држава не води рачуна о вама, твоја плата толика је колико ја дајем на дуван, и најзад зар то није репрезентовање учитеља, кад је општини приликом последње поплаве наређено да изабере пет најсиромашнијих људи да добију по цак брашна — и мене *уврстила*. Ти се смејеш и ја сам се насмејао али... и ружно и тужно али... истинито.

Па ето пријатељу, шта сам ја дужан дати мајци отаџбини. А она мени? Ух ала си прозаичан рећи ћеш ми. Па ваљда је доста од ње — отаџбине што ти је дала службу и власт да те се бар деца боје а поред тога

и плату која се датира од *од кад се на оке мерило* и која је за ондашње прилике била, да се човек на њу тужно осмехне када је прими. Зар је то мало за четрнајест година школовања? Ми смо презрена каста, зар те наша судбина не подсећа на стихове Љ. Јакшића, који је био — учитељ.

Истина дуг одговор. али... дозволи ми бар то једино право — да се изјадам. Па како изилазиш на крај? стојиш и такво твоје питање?

Ето како: примам 1050 д. а трошим 1800. Па од куда ти тих 750 д? Сигурно крадеш? Не крадем. Ми учитељи нисмо Кандићи и Жуњићи, нама држава не верује па нас — хвала Богу — одвојила од касе. Ипак крадем. То је тачно. А знаш ли од кога? Од самог себе *одузимах у најпред од идућих година, задужујем се на рачун повишице и старости. До данас сам тачно појео за три године у најпред.* Пробао сам на све могуће начине да штедим али ипак нисам могао довести у склад — или у хармонију како би то наши песници рекли — потребу са платом. Бележио сам апсолутно најситнији расход и приход и ипак сам у 1911 г. био у дефициту. На крају године сабрао сам и добио овакав резултат, који има да значи целокупан буџет моје породице.

I. Приход:

1. Плата од отаџбине . . .	1050.	дин.
2. Добила деца од надзорника Земљ. Задруга	2.50	"
3. Од једног погребашто што сам попу правио друштво . . .	3.—	"
Свега	1055.50	дин.

II. Расход:

1. За порез и прирез . . .	95.32	дин.
2. Пензиони фонд	42.—	"
3. Одело (себи) за целу год. као и зим. капут и капа . . .	80.—	(!)
4. Одело жени и деци с капама . . .	80.—	"
5. Обућу себи с крпљењем . . .	36.—	"
6. Обућу жени и деци с крпљ. . . .	40.—	"
7. Одело, храну, обућу, огрев и све потребе оцу и мајци по 15 дин. месечно	180.—	"
8. За хлеб	144.—	"
9. Бакарске намирнице	70.—	(!!)
10. Божић, Ускрс, слава и св. Сава (ванред. трошкови) . . .	80.—	"
11. Попу за водицу и колач	1.—	"
12. Поврће и зимница (нема шк. баште)	30.—	(!!!)
13. Сапуна за умивање и веш	10.—	"
14. Масти	80.—	"

15. За веш и постељне ствари	50.—	дин.
16. За млеко (деца слабуњава по докт. рецепту и то за љубав)	108.—	„
17. За посипање друмова . .	18.50	„
18. Осветљење (рачунам по 4 литра месечно а по 0.80 д.	34.40	„
19. Шишање (10 пута годишње)	2.—	„
20. Викса за обућу и пећ . .	2.—	„
21. Преварим се на сваког првог купим по 1 кгр. мяса . .	12.—	„
22. Одлазак на среска уч. већа	8.—	(!)
23. Марке, карте, коферти и тд.	10.—	„
24. Непредвиђене потребе . .	10.—	„
Свега	1223.22	дин.

А ја примам само 1055.50. Ето па види да ли се може без горњих ствари и потреба и да ли један човек само са женом без деце може изаћи на крај са овако скромним буџетом? Ја сам уверен, да је апсолутно немогуће. А где су ти болест, лекари, апотека. Треба ли и ја да набавим коју новину или књигу; зашто ја не бих могао давати својој деци бар три пута недељно мяса? Да ли и ја смем, као човек, кад год изаћи у друштво? Да ли бих смео и ја купити бољег одела, него само код Талви и Мандиловића? Да ли треба и сам коме да помогнем? Мени и мојој

породици забрањено је боловање и све ово што наведох.

Са таквим буџетом у коме је дефицит 167,72 дин. апсолутно ми је немогуће да ико у мојој породици буде болестан, не смем никада и нигде у друштво, нити кога да дочекам, књига и новина не смем читати, деца ми не смеју расти (јер им више треба). Не смем никада ићи у Београд на учитељску скупштину сем ако понесем хлеба у торби за три дана, дођем пешке и будем спавао код „Топа“.

А знаш ли пошто су намирнице?

Услед тако „јаке“ хране, напорног рада и великих брига биће ти јасно оно твоје питање: зашто ја и моја жена и деца сви скупа немамо „прописну меру“.

„Зашто су ти деца тако слабуњава“? упитаће ме између осталог једног дана лекар.

„Од сувишног меса“ рекох му прилично озбиљно.

„Не бих реко“ рече лекар сасвим озбиљно.

Препоручио ми је да треба за дужо време да променим климу, и најзгодније вели: било би, да сви одете у Авлону једно три месеца. Одатле је најлепши изглед на Италију и море.

Тада сам се, први пут, слатко насмејао од како сам *постигао господином*.

Ето ти мога живота и фотографије и за

све то имамо благодарити нашој држави, нашој отаџбини јер она налази да је нај-
 лепша врлина *шћедња*, да је много и ово
 што нам је дала па се побојала да не по-
 беснимо од благостања па нам је прилепила
 чл. 128 на чело. Још да би били тежи по
 што смо, да неби летели од благостања об-
 сила нам је чл. 32 о врат.

Станиша С. Станишић, учит. Београд.

УЧИТЕЉСКИ ЗАХТЕВИ

Народна школа, која има тако крупан задатак да васпита омладину у српском духу и да даје општу основу за живот и даље усавршавање, јесте данас у свакој добро уређеној држави једна од *најкрупнијих брига* и један предмет, коме сви просвећени људи и сви паметни политичари поклањају *највећу пажњу*. Основна или уопште народна школа врши у прогресу народног, културног и националног живота једну од највећих улога. Она осветљује све оно, што помрчина скрива и даје том светлошћу живота и полета свему и свакоме, кога додирне својим просвећеним чаробним штапићем. Све што бега у мрак, у застој, у заборав и запуштеност она извлачи на видело и *надахњује живоћом и вером у своју снагу и своју вредност*.

И кад је посао народне школе толико узвишен и плодоносан у развићу једног др-

жавног живота, онда брига о њојзи треба да буде и частан и мио задатак свакоме интелигентноме човеку.

У нас, на жалост, и ако се довољно увиђа важност народне школе и о њој често говори, *још није нико довољно загрејан и довољно решен*, да јој помогне, да њене захтеве и тежње оствари и у дело приведе.

Једини званични фактор, који има дужност, да народну школу свестрано подиже и њој *стварно* помаже, без даљег празног разговора и обећања, јесте *Министарство Просвете*. Ну оно је и тако незгодно уређено и тако *мали буџет и мало снага има*, да је његов рад на томе пољу сувише скучен, управо учињен немогућним за сваки успешан и стварно користан корак.

Онда остаје као света и *узвишена обавеза свих наших учитеља*, да они *неуморно и непрекидно траже*, да се народна школа *стави на оно место, које јој приличи*. Учитељи и по својој спреми и по своме послу, и по своме завету и заклетви и по својој интелигенцији и по томе што *познају* *потребе народне школе најбоље*, јер у њеном кругу живе, — морају тражити, да се толике незадовољне потребе и неиспуњиви задаци народне школе, њен живот и средина, у којој се креће, једном речју њено питање опстанка и напретка, реши. И тек кад се питање наше

народне школе реши како треба, стварно и мудро, без фраза и обећања, онда је решено и питање наше народне и културне будућности, онда је решено и питање: — *имамо ли ми права да се зовемо цивилизована држава у Европи уојшће и звезда водила, Пигејмонаш у српском племену посебице.*

Због свега тога ми српски учитељи морамо неуморно дизати свој глас за решење тога питања, ми морамо без одмора радити на томе послу, пуном части, са тврдом вером, да радећи на њему, радимо на правој и правилној култури и бољој будућности нашега народа. Ми смо зато и позвани и *сви захтеви народне школе сјатају се са нашим личним захтевима*, јер у личности учитељској ми гледамо само најјачег фактора за живот школин; без учитеља нема школе, без школе нема учитеља. Ето зашто би се и захтеви наше народне школе могли звати — *учитељски захтеви* и зашто су обострани интереси њихови тако тесно узрочним везама везани.

У овом времену ми учитељи истичемо ово *учитељско питање* или проблем народне школе свом паром и снагом на дневни ред, јер ми добро видимо, да нам учитељ и народна школа иду назад, да се губе као што сагорева воштана свећа, да тону у мрак и заборав и да ће то ићи све више назад, док

се не заврши једном ојасном културном кризом.

Наше захтеве су дужни сви меродавни фактори прихватити и уколико за решење тога питања будемо ми учитељи заслужили радом и акцијом, у толико ће већа одговорност пред историјом бити на званичним факторима, који су решење тог питања одложили или упропастили.

Ми морамо у здравој еволуцији школина и учитељева живота видети напредак, и непрекидно тражити јачање тога напретка и свакодневне реформе у нашој народној школи. Ту прекида и застајања не сме бити.

Наши се захтеви најбоље виде из чланака, који су овде, у овој књизи штампани, као и у пројекту закона о народним школама, који је израдила учитељска скупштина 1911. године.

Да би ти захтеви били што краће и прегледније обележени, ми ћемо их овде изнети у једном низу начелних тачака с напоменом, да они нису наша последња реч и да се захтеви народне школе јављају у току народног живота у разним облицима и јачини, пошто је и сама школа један живот, који се креће у извесној средини и под разним политичким и социјалним погодбама.

Ми, дакле тражимо, да се у нашем школ-

ском и учитељском питању реше ови главнији начелни захтеви:

1. *Изддржаванђе школа и установа, које иду уз школу и помажу просветни напредак у маси, да узме држава у своје руке.* Окружни школски фонд сталан и обилан даваће позајмицу општинама, да оне подигну школе у својој средини.

2. *Свако село мора подићи школу* било у својој режији, било лицитацијама по плану, који би прописала управа народних школа.

3. За што веће *ширење писмености* могу се дизати и *приватне народне школе* под контролом просветне власти, тако исто и округ, срез или више општина могу подићи школу о свом трошку.

4. Да школска општина уреди и убаштини *имање школско* које би служило за привредни рад школи и учитељима. Ту би улазили поклони добротвора, дарови и завештања. Тако би и школа постала јака **економска јединица**, да би могла обилатије служити народној просвети.

5. Да се у истом смислу уреди у свакој школи *школска благајна и школски фондови* за одевање и исхрану ђака:

6. Школске зграде морају бити *здраве и модерне* и што је могуће више по *захтевима педагошке хигијене*.

7. О школи у општини брине се *школски*

одбор, коме је председник управитељ школе и у који улазе *писменији и угледнији људи*. Он се стара о свему, што се тиче школе и ученика, школскога буџета и одржавања школе као и о здрављу и телесном развићу ученика подижући им *игралишта, склоништа, заводе за поправку, читаонице и књижнице, курсеве за народ и за неписмене* и т. д.

8. Школске више власти да могу *казнити* чланове школског одбора и представнике политичке општине ако буду немарни према школи.

9. Закон да ујемчи *што тешњу везу* из међу школе и *родитеља* обавезним *долажењем ових у школу* по позиву и на родитељске састанке ради бољег васпитања деце и упознавања узвишених задатака школиних. У том смислу да се уреди у општини и нека врста школске полиције, која би мотрила на децу и отклањала све шкодљиве утицаје од њих.

10. Народне школе су: *забавишта, основне и породичне* (мушке и женске). Основна има три течаја, сваки са по две школске године: *нижи, средњи и виши*.

11. Уза сваку основну мора бити и *редовна породична школа*, која траје најмање 2 године и то по 3 зимска месеца годишње. Уређењу ове или какве ниже индустриске, занатлиске и трговачке школе мора се по-

клонити највећа пажња и оне морају бити *обавезне*.

12. Школовање је *обавезно* за сву и мушку и женску децу. Нарочито се морају отворити *што више школе за женску децу*, као једно крупно средство за културу наших домова и породица.

13. Настава може бити и *полудневна*, где су теренске прилике теже.

14. У једном разреду може бити *само 50 ђака* а у спојеним *40 до 45 ђака највише*.

15. Где у месту има више од 10 наставника, могу ови, по одобрењу, предавати наставу и *по предметима*.

16. У школу се деца уписују, по варошима кад *наврше 7 годину* а у селима 8. Кад деца пређу 12. годину (женска 11.) уводе се у *курсеве за неписмене* или сличне школе.

17. Децу прегледају *лекари* и при упису у школу и у току школске године.

18. У случају заразе школски одбор до доласка *лекарева сам распушта* ученике највише недељу дана.

19. Који *ђаци* сврше средњи течај основне школе, па пређу у средњу или стручну школу *ослобођавају се даљег учења* у осн. школи.

20. Крајем школске године држе се *школске свечаности* од 1. до 15. јуна са разним спортовима, вежбама, утакмицама и наградама ради *телесног и вишешког развића*.

21. Деца која се не могу поправити, шаљу се у школе за *поправку*.

22. *Наставне планове и програме* *прописује* управа народних школа. Настава мора бити у српскоме духу и на разне начине неговати телесно развиће и ширити хигијенске и културне поуке,

23. Уџбеници у школама *не могу бити монополисани*, тако и остала учила и наставна средства, али их мора одобрити по предлогу управе нар. школа Министар Просвете.

24. Свака основна школа мора имати своју *књижницу* којом ће се служити ученици и ученице па и сав народ. Надлежни школски фактори морају се побринути за издавање добрих књига за децу.

25. *Бачке екскурзије* и путовања морају имати видно место у школском животу. За њих ће се уредити нарочити *окружни фонд*.

26. Учитељи и учитељице могу бити *само лица са стручном педагошком спремом*, која су свршила учитељску школу и после 2 године стекла право на полагање практичног учитељског испита. Нарочити би се течајеви уредили за оне, који су без горњих услова а затекли се у служби.

27. Учитељима, који би желели да добију вишу педагошку спрему, давање се *пошребно одсуство од дужности* и по могућству извесна помоћ.

28. Учитељска је почетна плата 1200 динара а повишица износи после сваке три године по 300 динара, осим последње од 400 динара. Све важи и за учитељице.

29. Учитељ добија пуну пензију по навршеној 30. години службе.

30. Учитељ, који се стави у пензију пошто наврши 10 година службе добија 40% од своје плате и даље по 1% са сваком годином.

31. За културни рад у народу, ван школе учитељи ће добијати из државне благајне нарочиту награду. Тај се рад мора покренути на широким основима и са обилатим средствима.

32. Право на селидбене трошкове имају учитељи као и остали чиновници, и још бесплатну железницу за себе.

33. Кад учитељ пређе у другу струку, због слабости, рачунају му се учитељске године у указне и даље улаже у пензиони учитељски фонд, одакле му породица и прима пензију.

34. Учитељи уживају сва грађанска и политичка права без ограничења. У том смислу има се укинути чл. 32. закона о рачуноводству.

35. Учитељ изабран за посланика добија пензију по годинама службе.

36. Свима пословима народне школе рукују и управљају просветне надзорне власти:

школски управитељ, обласни школски референт, земаљски школски инспектор, директор народних школа и Управа народних школа. Њима помажу *савештодјивна школска тела*: наставничко веће, обласни наставнички збор и збор обласних школских референата.

37. Школски референт за област или школски надзорник је *учишeљ*, који је провео у учитељској служби 15 година, који зна један страни језик и који је положио нарочити испит за референта.

38. *Управу надзорних школа као највишу надзорну власт* за народне школе чине: директор основних школа, два инспектора, три учитеља, правни референт и секретар. Директор је професор, инспектори, који су надзорници у Београду и изасланици за целу земљу јесу учитељи са факултетском спремом и професорским испитом. Секретар је учитељ. Три учитеља члана управе бира учитељска скупштина.

39. *Превод на нове њлаше* и повишице извршио би се за сваког учитеља или учитељицу, као да су од почетка својег службовања служили по овоме закону.

*

То су ето у главном захтеви, које *за еада* неминовно тражи напредак и бољитак основне школе. Они су тачно детаљисани и прецизирани у поменутом програму учитељског удружења. У њему има такође још пуно ле-

пих идеја и одредаба, које би нашу основну школу могле подићи на завидну висину.

Имајући на уму наше сувремене просветне прилике, наше културне и националне задаће, *скупоћу намирница, која несразмерно расће из дана у дан* и културни и просветни рад у маси, који држава и интелигентно друштво захтева од учитеља најважније би било решити ове крупне захтеве:

Ошворити још неколико учитељских школа те добити што више учитеља; али им ставити у изглед и боље награде, да не би по свршетку школе бегали у друге струке.

Што брже подићи свуда по селима зграде за школе, које би биле хигијенске а јевтине.

Ошворити курсеве за неписмене, управне и поправне разреде, гимнастичке и стрељачке дружине, *књижнице школске* и остале културне установе за развиће духа и тела, соколског витештва и осећаја за Културну лигу и Народну одбрану. Зато све би имали да се постарају и одржавају држава, окрузи или срезови, ако не би могле општине.

Пренети одржавање школа на државу.

Ошворити обавезне продужене школе у свима општинама, на рачун државе, а у циљу утврђивања писмености.

Што више отворати женске школе за спремање домаћичких врлина и вештина.

Не примати у учитељску службу не

сѣручна лица но само она, која имају правилно свршену учитељску школу.

Преуредиши школску администрацију, уџбенике, дечју литературу, учила и остала наставна средства.

И да би се наставни рад у школи, културни рад у народу стално кретао напредним правцем, обилно и енергично *дићи учитеље из беде и сиротиње у бољи положај*, који они и заслужују, поправити им плате по овоме пројекту, а *они ће то све дуго одужити народу* својом вредноћом и просветним и културним радом. Силан покрет и протест, који се јавио међу учитељима, претња да ће обуставити сваки културни рад, јесу *озбиљни знаци, да учитељи са оваком наградом не могу издржати и да су решени на истрајну борбу за своју праведну ствар*. А да је она праведна то је довољно потврђено са свију страна.

За свој рад учитељи не беже од надзора, но га баш траже и то *четвороструко*, почев од школског управитеља, шк. надзорника па до управе нар. школа и Министра Просвете.

Надзорне власти над радом учитељским треба да су у првом реду из *пријатељских кругова*, који школу и њене захтеве најбоље познају.

Држава мора ићи на руку и вишој спреми учитеља давањем одсуства и помоћи појединима, који то буду тражили. У свима пи-

тањима, која се тичу народне школе *прву реч треба да има учитељ*, који народну школу и њене потребе најбоље познаје.

Из чланака у овој књизи види се лепо сва мизерија наше писмености, види се и то, како је учитељ запуштен дотле док царинари, порезници и нови *уџари* имају са мање школе веће почетне плате и повишице но учитељи, који уче *само 4 године мање но профдсори* Скупоћа наших прилика, која се стално *пење*, док је учитељска *плата ситално на истом ситињу*, на коме и *пре 30 година*, чине *сву аномалију и ругобу учитељева положаја*, који се у одломку из писма једног учитеља, штампаног у овој књизи пењу до праве жалопојке пророка Јеремије. А та факта су *шачна и нейобишна*.

Она у исто време сведоче, како је *похвално и како дуго учитељ шрпео сав чемер свога положаја* и како се даље то трпети не сме у интересу саме народне просвете.

Учитељи су до сада показали особине, које им држава мора поштовати. Са својим сиротним платама, штедњом и одкидањем од уста учитељи данас најбоље *уџују и изводе своју децу*. У самоме Београду имају сада учитељи и учитељице *око ситишину* потпуно ишколоване и изведене деце. То други редови не могу показати.

Учитељи затим *најшачније плаћају своје*

дугове и извршују своје обавезе. Зато је било излишно и оно ограничавање у давању зајма код новчаних завода, бар код учитеља.

Они осим *штога имају највећи број деце* сразмерно према осталим редовима чиновника у земљи, а нигде немају *никакве повластице*, као што то имају остали чиновници, као нпр официри и т. д.

Све су то појаве, које иду у прилог учитељима и које држави диктују, да она у своме рођеном интересу мора њихово питање правилно и каваљерски решити. *Данас је уривањни програм у исто време и програм државни.* Добро схваћене државне потребе налажу живо подизање просвете и ко затвори очи пред том истином, уочио је напредак државе и дрштва, које у њој живи.

Једна од *крућник штеља*, која је у најновије време постигла учитеље јесте онај *члан 32.*, којим се учитељима одузимају политичка права.

Политичка права има учитељев слуга, фамулуз, а учитељ га нема. Данас државе дају политичка права и женама у програмима и наших и туђих народних школа уче се политичке и грађанске науке и деца се спремају за разумевање свог положаја и својих задатака у држави. Учитељу су одузета политичка права, Зашто? Да ли их је он злоупотребио? Не, Он их је баш паметно употребио *ушичући њима на своју околину, на*

њено буђење и интересовање за ошће политичке и националне ствари. И у место признања дошло је ограничење, у место подстака забрана, у место похвале покуда. Је ли то било потребно држави? Није. То је био трепутак неразмишљен, неозбиљан, у коме је донета тако неозбиљна одредба која је наишла на смеј и осуду и која се никако није ни смела у дело привести.

Та политичка ограда, та неумесна данга на људској свесци мора пасти, мора се осудити на неповрат а и то је један такође крупан наш захтев

*

Учитељи су доста писали о својим и школским неприликама. Има неколико месеци како је њихово питање узела у просвећену заштиту и цела наша штампа и сви пријатељи народне просвете.

Очекује се решење те ствари, очекује се да надлежни спрече пад школин са светле висине, на којој она треба да буде.

У народу је слаба писменост, нејака култура. У њему влада царство таме и једини светило жижак у њему јесте народна школа, а у тај жижак долева уље својим жуљевитим рукама и очајним и безнадним уздасима остављени учитељи. Тај жижак трне, светлост се гаси, просветни пионер, који ту одиграва трагедију мртвога живота предаје се и сам судбини и никога нема, да ту пружи помоћи.

А за све то треба само мало воље, мало љубави. *Пригрлиши оно просветљено сироче, у оно просветљено кандило улиши, уља ето у чему је сва тајна.*

Има ли кога да то учини, да то питање реши, да се одужи земљи и њеној будућности? Има ли кога да једном пресече празне хвале и славопојке народној школи и учитељу, сува обећања, која су смешна и *почињања реформама*, које на тим почецима и угину.

Имамо кога да однесе част *реформашора народне шолe* или немало, стоји ту *народни учитељ*, *ди он из низине, грцајући и падајући на нос, полумртшав и рањен енергично својом снагом која му је преостала, тражи да се народна школа подигне у сунчане висине*, да осветли ону мрачну средину око себе, да се учитељско питање реши. Он верује у себе и своју снагу а то је за победу — пола корака учињено. Ко му притече у помоћ, помогао је држави и њеној заветној мисли. Он *верује* да није свак слеп према његовим захтевима и зна да се људска душа може загрејати за праведну ствар и знајући то, он унапред *осећа* задовољење својих праведних тражења и зато му енергија и љубав ка школи расте и јача.

Толико уз овај низ захтева, које тражи за *неодложно решење здрав и бујан живот наше младе још на своје ноге не стале* — народне школе...

ГДЕ ЈЕ ШТО?

	СТРАНА
Реч напред	3
Стање писмености у Србији, од Мих. М. Стевановића .	7
Подизање и издржавање основних школа, од Милосава Б. Радишића	15
Какве треба да буду наше народне школе, од Бор. Р. Младеновића	30
Наставници основ. школа у Србији, од Мих. М. Стано- јевића	41
Учитељ као културни радник, од Среге Динића . . .	58
Учитељи — њихов живот и рад, од Милутина Станко- вића	80
Управа и надзор над народним школама, од Драг. Ми- хаиловића	95
Из писма једног учитеља, од Драгољуба Н. Димитрије- вића	102
Учитељски захтеви, од Станише С. Стампшића . . .	112

40

Цена ^{деша} ТРИ ^{деш.} линара